№ 35 Należytość pocztowa opłacona ryczałtem. זעקסטער יאָהרגאַנג. פּרײַז 20 גראָשן „CZĘSTOCHOWER CAJTUNG"

Bibljoteka Jagiellońska Kraków

טשענסטאָכאָווער צײַטונג

אַנאָנסען:
פאַר א מילימעטער שורה
פאַר ן מעקסט 24 גראָשן נאָכ'ן מעקסט 18 גרושן.
אין מעקסט 60 גרושן.
פאַר'ן אינהאַלט פון די אַנאָנסען איז די רעד. נישט פאַראַנטוואָרטלעך.

ערשײַנט יעדע פרײַטאג.
רעדאַקציע און אַדמינישטראַציע
ערשטע אַלעע 6. טעלעפאָן 201.

אַבאָנאַמענטס-פּרײַז
א נומער 20 גרושן.
אדרעס פון רעדאַקציע און אַדמינישטראַציע:
Częstochowa, Aleja 6. telefon 201.

Piątek dnia 26 sierpnia 1927 — ליכט צינדען 6 מיט 17 מינוט — פרײַטאג, פ' ראה כ"ח אב. תרפ"ז.

לעצטע 4 פאָרשטעלונגען!
פייערלשטער-זאל
פאַראַנזינגע פּרוּפע פון יוד שרטיסטען-פאַראַיין אונטער דער לײַטונג פון אַרטיסט ה' ביאַל-קאָוויטש מיט'ן אַנטײַל פון פרויען: ביאַל-קאָוויטש, ליבנפלד, לובאַרטאָוויטש, צשהם א"א מעגער: בישלקאָוויטש, בלאַט, הינער, הינבערג, זובאַק, ווילבערבערג, ליבנאַלד, אא.
סופלער ה' לודנער
בילעטען פריהער צו בעקומען אין דער דרוקערײַ פון ה' בעשטען שלעץ 6, שבת פון 11 פריה ביז דער קאַסע.

פרעמיערע! פרײַטאג ד. 26 אויגוסט 9 אוועגד פון 60 גר. ביז 2 זל.
ווערט געשפּילט צום ערשטען מאָל דער אַמעריקאַנער שלאַגער, קאָמישע אָפּערעטע אין 4 אַקטען
וועלוועלע מזיק.

שבת, ד. 27 ד"ח 4 נאכמ. פון 50 גר. ביז 1.50
ווערט געשפּילט די בעוואוסטע פּיעסע אין 4 אַקטען
דער פרויען = הענדלער
פאַר קינדער ביז 10 יאָהר איינגאַנג פערבאָטען.

פרעמיערע! שבת 9 אוו. ווערט געשפּילט צום ערשטען מאָל דער אַמעריקאַנער שלאַגער, געשפּילט 100-טער מאָל מיט'ן גרעסטען ערפאָלג, פעלאַדראַמאַ מיט געזאַנג טענץ אין 3 אַקטען
די פערגעסענע מאַמע.

אכטונג דעם 28 ד. ח. 9 אָוועגד פון 60 גר. ביז 2 זל. די לעצטע פייערליכע נעזעגנונגס-פאָרשטעלונג. וואס? לײַנט אין די מאָרגענדיגע אפישען.

אכטונג בענדין—סאָסנאָוויץ דינסטאג ד. 30 ד. ה. הויבט אן צו גאַסטראָלירען די טרופּע אונטער דער לייטונג פון ה' ביאַלקאָוויטש מיט ה' אבעלמאַן אין דער שפּיץ.

KIEROWNICTWA SZKÓŁ POWSZECHNYCH № 12, 13 i 15.

podają niniejszem do wiadomości rodziców, że wpisy dzieci ich, odbędą się w dniach 29, 30 i 31 sierpnia 1927 (poniedziałek, wtorek, środa) w każdej szkole oddzielnie, w godzinach od 9—12. W szkole № 12 przy ul. Wały 14, w szkołach № 13 i 15 przy ul. Krakowskiej 15.

Dzieci winne się zgłosić z opieką domową i przynieść metrykę i świadectwo szkolne.

Wpis—na potrzeby szkolne—wynosi dla dzieci nowowstępujących 5 zł. zaś dla dawnych 2 zł.

די לייטונג פון די פאָווישכנט שולען
נר. 12, 13 און 15

מאַכט דערמיט בעקאַנט די עלטערן, אז דאס איינשרײַבען פון זײַערע קינדער וועלען פאָרקומען דעם 29, 30 און 31 אויגוסט 1927 (מאָנטאג, דינסטאג און מיטוואָך) אין יעדער שולע בעזונדער, אין די שעה'ן פון 9 ביז 12. אין דער שולע נומער 12 וואַלי 14, ווי אויך נר. 13 און 15 קראַקאָווער 15.

די קינדער דאַרפען זיך מעלדען מיט די עלטערן און מיט-ברענגען א מעטריקע און שול-צײַגניש.

איינשרײַב-געלד—אויף שול-זאַלען—בעטרעפט פאַר נײַע שילער 5 זל., פאַר אַלטע 2 זל.

ישראל זײַנוויל קאָפּלאָוויטש
פייגיל פייערמאַן
מאורשים
טשענסטאָכאָוו — ראַדאָמסק
ב"ו מנחם אב תרפ"ז.

מול-טוכ צו דער פערלאָבונג פון מיין קינדינקע פערל פייערמאַן (ראַדאָמסק) מיט ה' ז. קאָפּלאָוויטש (טשענסטאָכאָוו) גראַטולירט און וויינשט דאס זיער צוזאַמענבינד זאָל ברענגען א גליקליך און דויערהאַפט גליק.
יצחק לאַפידות.

בברכת מול-טוב חמת אנו מברכים את בן-דודנו ישראל זײַנוויל קאָפּלאָוויטש לרגלי ארושיו את העלמה מרת פייגיל פייערמאַן סרדאָמסק, יזרח מולם כשמש בצהרים ויזכו לבנות ביתם על הרי ציון.
האחים ישראל משה ויהידה ארי' דזובאָס.

Z intencji zaręczyn koleżanki mojej
Balbiny Chmielewskiej z p. Izaakiem Kawą
składam serdeczne życzenia.
TOŚKA WAJNBERG.

צו דער חתונה פון אונזער ליבע מײַטער און שוועסטער
צעשע בראָדער מיט ה' יצקוב נײַמאַן
מיינען מיר זיי א גליקליכע און צופרידענע צוקונפט.
מוטער און געשוויסטער.

צו דער חתונה פון אונזער ליבע שוועסטער צעשע מיט ה' יצקוב נײַמאַן מיינען מיר זיי א גליקליכע און צופרידענע צוקונפט.
אברהם בראָדער און כלה.

צו דער חתונה פון אונזער שוועסטערן-טעכטער און קוזינקע פר"ל צעשע בראָדער מיט ה' יצקוב נײַמאַן מיינען מיר א הערצליכען מול-טוב און זיער לעבענס-הענ זאָל זיין בעלויכטן מיט זונען-שטראַהלען.
א. שטרוים עט פרו און לאָניא שטרוים.

בעקאַנטמאַכונג.
אין דער קאָנצעסיאָנירטער ל-קלאַסיגער
פאָווישכנט פריוואַט-שולע
פון
ד. סאַמסאָנאָוויטש
אַלעע 8
(צווײַטער טויער, צווײַטער שטאָק, רעכטס)
ווערען אנגענומען קינדער אויף אַלגעמײַנע געגענשטאַנדען און אויף יודישע למודים, ווי דאַווענען, חומש, רש"י, פסוק, תלמוד (אויף למודי קודש אנגאַשירט די בעסטע הינע מלמדים).
איינשרײַבען קען מען זיך פון דאָנערשטאג, דעם 25 ד. ח. פון 9 פריה ביז 6 אָוועגד.

ם. פיינגנבלאַט
דאַמען = שניידער
טשענסטאָכאָוו, צווײַטע אַלעע 18
איז צוריקגעקומען
און נעמט ווײַטער אָן בעשטעלונגען אויף קאָסטיומען און דאַמען - מענטעל, ווי אויך אַלערערט פוטער - קאָנפעקציע און פערטיגט אום לויט די לעצטע אָריגינעל פראַנצויזישע מאָדעס.
נעדענקט די אדרעס:
ם. פיינגנבלאַט, 2-טע אַלעע 18

Dr. med. L. GUTMAN
I-a Aleja 8, telef. 38
אינערליכע און קינדער-קראַנקהייטען
נעמט אָן פון 9 ביז 11 און פון 4—6.

אויף ראַטעס!
אַלערערט שיכוואַרג
פאַר מענער, פרויען און קינדער
די בעסטע אויסאַרבײַטונגען און די נײַעסטע פאַסאָנען אויך זעמטליכע
גאַלאַנטעריע
סהורות אויף די בעקוועמליכסטע בעדינגונגען
בעקומט מען בײַ
ה. וויים און ל. ברויז, קראַקאָווער 6

אונטער א גוואַראַנט
ברענגט אום קאַראַלוכעס און אַלערארט ווערים נאָר דער פראָשעק
„MORANT"
צו בעקומען אין אַלע אפטײַקען און אפטײַק = סקלאַדעס.

Gimnazjum męskie i żeńskie
Tow. Żydowskich Szkół Średnich w Częstochowie
z prawami szkół państwowych.
ul. gen. Dąbrowskiego 3-a. Tel. 158
Egzaminy wstępne do klas B. i C. oraz gimnazjalnych od I do VII włącznie, odbędą się w dniach 30 i 31 sierpnia 1927.
Zapisy nowowstępujących przymuje kancelarja gimnazjów codziennie od godz. 11 do 1.

KONKURS
na bezpłatne nauczanie.
Zarząd Tow. Żyd. Szkół Średnich w Częstochowie
ogłasza konkurs na
10 bezpłatnych miejsc
w swych gimnazjach dla 5 uczniów oraz 5 uczenic, którzy złożą egzamina wstępne celująco.
Odnośne zapisy do klas II, III, IV, V i VI przyjmuje codziennie kancelarja Gimnazjów.

בחצי חנם!
וויכטיג פאַר גרויס און קליין-סוחרים
אין טשענסטאָכאָוו!
דערמיט מאַך איך בעקאַנט, דאס אַלע זעמטליכע
סחורות פון לאָדז נאָך טשענסטאָכאָוו
פיהר איך איבער צו 10 גר. פון קילאָ
איך גאַראַנטיר פאַר די פונקטליכע און רעיעלע אויספיהרונג.
זיך צו ווענדען אין דער לאַנג-עגזיסטירענדער פירמע
היינרייך, לאָדז, ציגעל גאַס 59
צי זענען די סוחרים טאַקי מחויב צו צאָהלען 15 אָדער 16 גראָשען פאַר א קילאָ אין דער זעלבער צייט, ווען איהר קענט צאָהלען נאָר 10 גר. פאַר א קילאָ?
פערנעסט נישט די אדרעס.

אכטונג האַנדווערקער און קליינהענדלער!
שבת, דעם 27 ד. ח.
6 א זײגער נאָכמיטאג אין לאָקאַל פון האַנדווערקער-קלוב, אַלעע 40
8 אָוועגד אין לאָקאַל פון קליינהענדלער-פעראײַן, אַלטער מארק 13
הע' יוסף סאַק פרעס. פון די יודישע גימנאַזיעס האַלטען
א פאָרלעזונג
אדם.: וועגען די ערציהונגס-מעטאָדען פון רער יודישער יוגענד.
אַלע מיטגלידער ווערען געבעטען צו זיין אנוועזענד.
איינגאַנג פרע.

אכטונג קליינהענדלער!
זונטאג, ד. 28 ד. ח. 4 נאכמ. קומט פאַר אין איינעגעם לאָקאַל
א בעריכטם-פערזאַמלונג
חען אונזערע רעלעגאַטען וועלען אָבגעבען א בעריכט פונ'ם לעצטען לאַנדעס-צוזאַמענשאַר פון די קלענהענדלער-ארגאַניזאַציעס אין פוילען.
עס וועט ארומגערעדט ווערען וועגען סחורה-קאָאָפּעראַטיוען לויט די אָנגענומענע רעזאָלוציעס
ווי אויך וועגען די נאַהענטע שטרעבונגען-ראַט טאַהלען אז"א.
צוליעב דער וויכטיגקייט פון דער פערזאַמלונג דאַרף קיינער נישט פעהלען.
די פערוואַלטונג פון קליינהענדלער-פעראײַן.

די 7-קלאַסיגע שולע
ם. לאַנדסמאַן און ם. טששטיין, אָנראָדאָווא 9
מאַכט בעקאַנט דאס צום נעעם שול-יאָהר 1927-8 ווערען אָנגענומען שילער אין אַלע קלאַסען. די שולע האָט א גוטען קוואַליפיצירטען לעהרער-פערסאָנאַל. דער פּראָגרעס איז דער זעלבער פון די פאָווישכנט שולען. אויך די יודישע למודים ווערען געלערנט מיט א בעשטען פּראָגראַם. עס ווערט געלייגט גרויס געוויכט אויף תנ"ך, העברעאיש, נסורא.
די עלטערן, וועלכע מילען פערשרײַבען זײַערע קינדער אין אונזער שולע, אויף די עלטערן פון די שילער, וועלכע לערנען היינט אין דער שולע ווערען געבעטען זיך צו מעלדען פון זונטאג מ' שופטים מ' דר"ח אלול, טעגליך פון 7—3 נאכמיטאג.
מיט אכטונג ם. לאַנדסמאַן און ם. עקשטײַן.

אכטונג סלייפערס!
א בעריכטם-פערזאַמלונג
אין מאַך בעקאַנט מײַן אין קאָנצעסיאָנירט דורכ'ן שול-ראַט.
די קינדער, וועלכע לערנען בײַ מיר זענען פרײַ פון צאָהלונגס-שולע.
די לעהרער קומען פאַר לויט'ן פּראָגראַם פון די פאָלקס-שולען
אנגענעהמען דורך גוטע קוואַליפיצירטע לעהרער.
די למודי-קודש ווערען געלערנט דורך די בעסטע מלמדים אין ברײַטען מאַסשטאַב.
די איינשרײַבונגען הויבען זיך אָן דעם 28 ד. ח.
מיט אכטונג ל. גרילאַק, אָנראָדאָווא 6.

אויף ראַטעס!
אונטער א גוואַראַנט
ברענגט אום קאַראַלוכעס און אַלערארט ווערים נאָר דער פראָשעק
„MORANT"
צו בעקומען אין אַלע אפטײַקען און אפטײַק = סקלאַדעס.

דער 15-ער קאנגרעס.

קיטעגרען מאנטאג דעם 30 ד. ח. עפענט זיך אין בעזעל דער 15-טער ציונזקונגרעס.

אויב אמאל האבען דן ציונזקונגרעס קאנגרעסען ארויסגערופען א פער-אנטפערעפנונג בלויז צחישען דן נאצ-יאנאלע קרעזען פון זורעגומס, זענען דן לעצטע קאנגרעסען געווארען א מאלקס-וזך, און דער גאנצער כלל-ישראל קוקט זיך צו פיס ד ר נרעס-טער שפאנונג צום נאנג פון דן קאנ-גרעסען, צו דן פראגען חאם שטחען פיס'ן מאג-שרדנונג און צו דן בעשלי-סען פון קאנגרעס העלכע ראדען אנ-נעכנען דן לונגעס. דן גרונדשטריבען פון דער אנטערדונגער אויפבוי-ארבעט אין ארץ-ישראל.

ציונזם איז נישט מוזי חן אמאל קען פארטיי-וזך, בעסער געזאגט, עס עקזיסטירט נישט מעהר קען ציונזם און עגנען זון מן מען האט דאס אויס-געפאסט פאר דער בעלפור - דעקלא-ראציע אין פון-רעמט. חגם איז מער-האנען א אונערלוכער מעסטער חולען אויפצובוען ארץ-ישראל אלס נאציא-נאלע הים פאר יודען, און דער דא-ונער חולען, דער דאזיגער חאנש אין שוין פיעף, זעהר טיעף פרענגערדיג-נען אין דן הערצער פון גאנצען יודי-שען מאלק צו אלע זעגע שיבען אויף נאר דער אולם.

און אזוי חן דן ציוניסטישע ארגא-ניזאציע שטעהט פאציעל און דער שפיץ פון דער דאזיגער מאלקס-בעהע-נונג און כלפי חוץ איז זן דן אפגצוגע מערארגאנזאריסליכע אונסטוטוציע. הע-בען פאזילא דן ציוניסטישע קאנגרע-סען דן נרעסטע בערדטונג, חיל זע דקשודרען איבער דעם נורל פון ארץ ישראל אלס א יודיש לאנד.

דער חיסרונגער קאנגרעס חאט בע-ווען זען רעחאלוציאנערן בארעקטער שוין מיט דער נצער פרעצעדור חאט איז דאס ערשטע מאל בענוצט נעחע-רען בעת דן חשהלען צום קאנגרעס, דן דאזיגע פרעצעדור חאט דערפיחרט דערצו זו א גרויסע צחאל איבערגע-נעבענע ציוניסטען העלכע זענען ישח-רען לאנג נעהען דן ערשטע דעלעגא-טסיעס פון ארץ-ישראל.

ציונזם איז נישט מזוי חן אמאל קען פארטיי-וזך, בעסער געזאגט, עס עקזיסטירט נישט מעהר קען ציונזם און עגנען זון מן מען חאט דאס אויס-געפאסט פאר דער בעלפור - דעקלא-ראציע און פון-רעמט. חגם איז מער-חאנען א אונערלוכער מעסטער חולען אויפצובוען ארץ-ישראל אלס נאציא-נאלע הים פאר יודען, און דער דא-ונער חולען, דער דאזיגער חאנש אין שוין פיעף, זעהר טיעף פרענגערדיג-נען אין דן הערצער פון גאנצען יודי-שען מאלק צו אלע זעגע שיבען אויף נאר דער אולם.

און אזוי חן דן ציוניסטישע ארגא-ניזאציע שטעהט פאציעל און דער שפיץ פון דער דאזיגער מאלקס-בעהע-נונג און כלפי חוץ איז זן דן אפגצוגע מערארגאנזאריסליכע געזעגען חאט נישט מסכים און בערוגען צו זעגערע חיכטונגע שטעגן, פון מהון גלאט נרינגשעצען זעגערע שטעגן און ערגו-לען חיב נישט זעגערע פלעגען, און שנדערע הודער מהון פערשהענדען דן דורך נוים און שרעם פנעזאמעלטע מאלקס-נעלדער, חאט עס רוגם שרוים דן נרעסטען ערגזעגערונג און עס ברענגט דעם נרעסטען שדען דן מאלקס-מגדען, דאס הערט בעשטע-טונם דורך ערי ראית, חאט זענען נע-חען אין ארץ-ישראל און זענען ענט-מוישם געהערען פון דער דאזיגער אונ-מערגאנזאריסליכער פזחרונג פון די דערמונע 'מקורים און דאס הערט אונז איבערגעבען און די צמזונגס-קערעס-אנדענציעס פון ארץ-ישראל.

און מיר חלטען, זו בי דן אלע גרויסע און חיכטונגע זאלען חאט דער קאנגרעס חאט צו ערלערונען, בי די אונגעהויער מאליטישע און עקאנאמי-שע פראגען, חאט העלען דערט בע-חנדעלט הערען, מער דן דאזיגע מקורים-פראגע פארט נישט פערגעסען הערען, חיל דאס חאט לוים אונזער מיינונג א זעהר חיכטיגע בעדייטונג, קודם-כל מיט דער זאך אלען, מיט דעם חאט אויב די בעאמטע העלען זיערע פונקציעס חן נעהערוג ערפולען חעט דאס זען א טובה פאר דן עולם און אפשר חעלפען מיעל פון יי נישט געפוזט זיך אומקעהרען אין גלות.

בעזונדער איז דן פעלר-פראגע אויף נישט קען קליינינקיים, חארום אין דער צים, חען מענשען שטערבען חארט פאר א פיאפער קען מען דאך נישט ערלויבען, זו דן מקורים זאלען פשוט פערשחענדען געלד נשחן שום נוצען.

און דער עיקר מוז מען זיך נעחיים רעכנען מיט דעם דעת הקהל, מוז מען דאך זעהען, זו די אלגעמיינע יודישע מיינונג זאל נישט חאבען קען מענות, זו זי זאלען נישט חאבען קען תירוץ און רוקא א עהרליכען תירוץ זיך צו פטר'ן פון-עבען געלד אויף דן קרנות.

דן דאזיגע שנעהחפאנגע פראגע מוז אומבערדונג בערוחרט און בעהאנ-דעלט הערען אויפ'ן אונצמיגען קאנ-גרעס און מיר גלויבען, זו אויב דן זאך דעם גינסטיג ערלעדיגט הערען חעט דאס חאבען א זעהר חיכטיגע בעדייטונג פאר דער מיטערדיגער אויפבוי - אר-בעט אין ארץ-ישראל.

י. פ.

מיט מיעפען צער און חרטטאג זענען מיר מודיע חעגען מוים פון אונזער ליבען מאן און פאטער

נ"ע **גבריאל אלטר קינד**

גום-בעזיצער פון ברזעזין

וועלכער איז נעשטארבען און צו קבורה געקומען דינסטאג, ב' ראה, ה"ח לחודש מנחם-אב תרפ"ז אין עלטער פון 61 יאהר.

גלייכצייטיג דריקען מיר אויס א דאנק די אלע, וועלכע האבען אבגעגעבען דעם לעצטען כבוד און אנטייל גענומען אין דער לויה.

די אין מיעפען מרויער פערבלייבענע

פרוי, זיהן, טעכטער, איידים, שנירען און אייניקלעך.

יעדער יוד מוז אונטערשטיצען די קופת רמב"ן

די פושקע פון רבי מאיר בעל הנס!

כדי יעדער יוד זאל וויסען די גרויסע און מיכטיגע בעדייטונג וואס עס האט די **קופת רמב"ן די פושקע פון רבי מאיר בעל הנס**, גיבען מיר דא א בריעף פון **אדומו"ר שליט"א מגור** און פון הרב הראשי פון ירושלים **הרה"ג ר' אברהם יצחק הכהן קוק** שליט"א.

דער בריעף פון גערער רבי'ן שליט"א, וועלכען ער האט לעצטנס געשריבען זייענדיג אין ארץ-ישראל לויטעט אין זיין יודישער איבערזעצונג פון העברעאיש:

מלון ופנסיון „פגל" חיפה הר-הכרמל.
בעזה"י ד' ט' בלק פה הר-הכרמל באה"ק תובב"א.
יברך ה' אתכם מציון ידידי אנ"ש היקרים שי' בערי חו"ל.
נעלויבט השי"ת, אז איך האב זוכה געווען צו בעזוכען די שטאדט ירושלים און די פראוויינץ-שטעדט און איך האב געזעהען דעם גרויסען קוואהל און גויט פון אונזערע ברידער אין די אלע ערטער, דאריבער קום איך אייך מעורר זיין צו אונטערשטיצען די קופת רמב"ג, וועגינסטען מיט צחיי גילדען א חודש פאר מיטעלמענשען, ווייל מען דארף אומבעדינג פערגרעסערן די הכנסה מיט דאפעלט וויי ביז-יעצט.

ובזכות זה וועט איהר ווערען געבענשט מיט אלעס גוטען ווי איהר וואונשט זיך אליין און ווי עס וואונשט אייער ברייגד

אברהם מרדכי אלטר מגור.

די ארץ-ישראל רבנים הרב ראי"י קוק און הר"י תרל"פ שליט"א שרייבען אין א בריעף צום אסטראוועער רב שליט"א:

„מיר זענען שטארק איבערראשט געוואָרען הערענדיג, אז עס געפונען זיך פערזאנען, וועלכע וואנען ארויסצוטרעטען געגען אונזער מוסד קופת רמבעה"נס, אז אלע תלמידי חכמים, די אלמנות און יתומים ווערען נישט געשטיצט פון דער קופת און אלע א"י איינוואוינער זענען סוחרים און בעלי מלאכות און אז די שטיצע איז שוין לגמרי איבריג.

מיר קאנען נאר ערקלערען, אז די דאזיגע פערזאנען זענען בכלל מוציאי רבה על הארץ און אויף די ת"ח וואס זיצען באהלה של תורה ויראת ד', בראש פון צדיקים און תמימים, וואס זענען בעקיינפאל נישט פעהיג עמיצען צו נארען און די דאזיגע פערזאנען זענען עתיד ליתן דין וחשבון.

פערקעהרט, עס ליגט א חוב קדוש אויף יעדען יוד, אונטערצושטיצען און ארבייטען מיט אלע כחות צו פערגרעסערן די הכנסות פון קופת רמבעה"נ אין אנצוקלאפען פושקעס אין אלע שטובען.

יעדער ווייסט, אז די קופת רמבעה"נ איז פון דור רודות א טראדי-ציע פאר אלע עהרליכע יודען, געגרינדעט דורך די צדיקים יסודי עולם זי"ע דערפון ווערען געשטיצט יודען תלמידי חכמים וואס זיצען על התורה ועל העבודה און תורתם אמונתם, וזי אלמנות און יתומים פון ת"ח און מיר האפען אז קיינער וועט חלילה נישט וואגען צו זיין געגען חיזוק פון ת"ח על אדמת הקודש ובזכות זה וכ"ו".

(איבערזעצונג פון העברעאיש)

לאנשי עירנו ולכל אהבנ"י שלו' וברכה וכט"ס.

אזוי ווי עס זענען עדות די גרויסע רבנים און צדיקים יחיו וזי גרויס עס איז די נויטווענדיגקייט פון נדבות פאר דער פושקע פון רמב"ן ז"ל, ווייל איך צוגעבען זו די היינע אינקאסענטען זענען עהרליכע און בעגליבטע מענשען, אויף אלעס איז דא א חשבון און דאס געלד קומט אין מיין האנד ארין מיט א חשבון און דאס ווערט אבגעשיקט צום נשיא הכולל אין ווארשא און ער גיט א בעשטעטיגונג פון א"י.

דאריבער קום איך צו דערמאנען אז יעדער זאל גערעגקען אין נדבת רמב"ן און זאל נעבען וואס מעהר, וועט אונז השי"ת צוגעבען מעהר ברכות דורך דעם און דער שוכן בציון וועט אונז שיקען א ברכה פון ציון און מיר וועלען געהאלפען ווערען אין אלע ענינים ובא לציון גואל בב"א ונכתב בספר חיים טובים.

המבקש חנוך העניך גר בהה"ק זצלה"ה מפילץ, בעת חופ"ק משנסטחוב.
ו' לפדר ראה אנל"ה ברלה תרפ"ו.

בעמערקונג: עס ווערט אויפמערקזאם נעמאכט זו יעדער אינקאסענט פון זיין פער-זעהען מיט א לעגיטימאציע און א לתב פון אדמו"ר שליט"א מוויערושט.

דיי עגונה.

(16

א העכסט - אינטערעסאנטע געשיכטע פון דיי לעצטע יאהרען.

פון י. געלזאהן.

.15

(פערזעצונג)

שמואל לעהן האט זיך געלעבט אין קאנסטאנטינאפעל אלס מוסיקאנער און ס'האט אויהם פון קען זאך נישט גע-פעהלט, זיינע גרויסע ידיעות אין דער יודישער היסטאריע און תנ"ך האבען אויהם אויסגעשטעלט אויף דער חכ-מעה שטעלע, און ער איז אין א קור-צער צייט געוואָרען דער פאקטישער אנפיהרער פון דער מיסיאנערישער טעטיגקייט כמעט און גאנץ מערקייט און ענינפען.

די ערשטע צייט איז ער געווען אזוי צופריען מיט זיין אויצמינער לאנג זו ער האט כמעט פון פערגעסען דאס ער האט אויבערגעלאזט ערגיץ א פרוי עמליכע הכנסה נאך דער חתונה, ער האט זיך אלץ בעמיהט צו ערפולען זיין שטעל, און אין אלץ נישט געהען זיכער זו ס'איז אויהם שוין הירקליך נוט זיין נאפרעם הי ער האט זיך עס-ליכע יאהר אזויפיעל אנגעליגען אין קריג, אבער נאכדעם הן ער האט אנ-נעזעהען אז זיין לאנג איז א זיבערע, און מען מעגלט אויהם כבוד פון אלע זייטען, האט ער אנגעהויבען מרשכטען הענען זיין הייס, הענען זיין יונגע פרוי און אויהרע עלטערן פון העלפען ער האט די גאנצע צייט קען שום ידיעה נישט געהאט.

ער האט אויפגעהאכט די פון א לעאפארגישען שלעף, און זיך נעמאכט דן גרעסטע פערזאורגען הן אזוי ער האט געקענט אזא לאנגע צייט פער-נעמען און דעם מיצרעסטען פון זיין לעבען, דאס איגערליכע געהיפען האט אנגעהויבען שרעקליך צו מיינען, דאס הארץ האט אויהם הערט געפחען, און ער האט זיך אנגעהויבען פיהלען אונגלוקליך.

בי מאג הען ער איז געווען פערגנו-גען האט ער נאך נעמוזט פערגעסען אין זיינע אינערליכע לידען, אבער בעגאנפט אויפ'ן נעלעגער, הען ער איז נעלעגען אויף זיין חדר בעט אין א פון צימער, האט ער נישט געקענט שלאפען, און א אינערליכע שטים האט צו אויהם גערופען:

די הייסע פערלאזען דען נאט, דען פאלק און דיין תורה, אלץ הייסט דו-בען צו עפען, און דו ביזט נאך דער-צו געהערען! א מוסיאנער, א פרוי, הייס דערט אב יודען פון ציון, אבער נאט! א מוסיאנער, א פרוי, הייס דערט אב יודען פון ציון, אבער נאט, אין דו ביזט נאך דער-צו געהערען! א מוסיאנער, א פרוי, הייס דערט אב יודען פון ציון, אבער נאט, אין דו ביזט נאך דער-צו געהערען!

ער האט זיך געגוג אנגעהערט אונ'ם קריג און שפעטער הען ער איז שוין געהען אויף דער ערד הענען די שרעק לופט אכזריות'דיגע מעשים האט די רוסישע סאלדאטען האבען אבגעפהון נעגען די יודען אובערהויפט נעגען זיערע פרויען, און א שוידער האט אויהם ארומגענומען. א קאלטער שויפ האט אויהם בענאמען, און ער האט זיך נישט געקענט העלפען, גאנץ מעג איז ער ארומגעגאנגען פערטראכט און פערהלומ'ט, נעהיימען האט עס זו ער איז קראנק, אבער באמת האט אויהם דאס הרמה-נעפיהל שרעקליך נעפי-גונגען זו ער האט זיך נישט געקענט קען שרעק נעפונען.

מען לאנג האט ער זיך נעזוגען חויבען רעדען הענען מלחמה, הן זי חנה'לע איז נעווארען פערצווייפעלט הערענדיג זו מען ריפט אויהם צום מי-ליטער, הן זי אליין געלאפען צו די מיליטערישע בעאמטע זיך בעטיהען הענען זיין בעפרייען, און פליצים האט זיך אויהם געשטעלט פאר די אויגען דאס בילד פון זיין געזעגענען זיך מיט איהר, הן זי איז אויהם נעפאלען אויפ'ן האלדז און זיך זווי ביטער זווי שרעק-ליך צוהיינען זו מען האט זי מיט זי מיט נע-קענט שטעקרייפען פון אויהם...

און דאו איז זי איצט דאס איז מיט מוהר געווארען?

ער האט זיך דערמאנט הו אין חלום זו חנה'לע איז געבליבען אלען אונדער חיים בלויז מיט אויהר קראנקער שוה-כער מוטער, ער האט געזעהען זו די מיליטער ליים האבען שטענדיג געלוי-ערט אויף איהר שעהנהייט, און דער מיים האט מיט איהר איז געווארען. הען זי איז געבליבען שוצלוז, און אזא שרעקליך אונרוהיגע צייט.

ער האט זיך גענוג אנגעהערט אונ'ם קריג און שפעטער הען ער איז שוין געווען אויף דער ערד הענען די שרעק לופט אכזריות'דיגע מעשים האט די רוסישע סאלדאטען האבען אבגעפהון נעגען די יודען אובערהויפט נעגען זיערע פרויען, און א שוידער האט אויהם ארומגענומען. א קאלטער שויפ האט אויהם בענאמען, און ער האט זיך נישט געקענט העלפען, גאנץ מעג איז ער ארומגעגאנגען פערטראכט און פערהלומ'ט, נעהיימען האט עס זו ער איז קראנק, אבער באמת האט אויהם דאס הרמה-נעפיהל שרעקליך נעפי-גונגען זו ער האט זיך נישט געקענט קען שרעק נעפונען.

מען לאנג האט ער זיך נעזוגען

אין אזא לאנג, אבער מעהר האט ער נישט געקענט איבערטראגען, און ער האט אמאל אנגענומען א פעסטען בעשלוס מעקצווארען זיין מיאוסע ארבייט, די נשמה-כאפערי, און זיך אומקעהרען צום יודישען פאלק, צוריק הערען א יוד, זאל קורם זיין נעהיפען זיין בערוהיגונג, און דאן העט ער הא-בען גוכער די אנגליקפיים זיך ענער-גוש צו נעמען! טראכטען הענען זיין פרוי, און צו ערפאהרען האט מיט איהר איז געווארען.

ער האט אנגענומען נעטראכט זו ער מוז פערלאזען קאנסטאנטינאפעל, חיל דא העט אויהם שוער זיין צוריק צו הערען א יוד, און מעגליך העלען דו מיסיאנערען אויהם פערפאלגען, און צו פערלאזען די שטארט איז אויהם זעהר שוער געווען, חיל דא איז ער שוין געווען בעקאנט, און ערגיץ שנדערש העט אויהם שויסקומען צו לייזען, חיל דן צייט איז נאך געווען א אונרוהיגע, פרעק דעם האט דיי מלחמה האט שוין געהאט אפיציעל אויפגעהערט, און נישט האבענדיג מעהר געקלערט, און בכלל דעם אנדרוק פון א מענשען האט פעהלט אויהם גערנישט, האט פער שטענען זו זיין הצען איז צולוגע א העלכען פ'איז אינערליכען געפיהל, בעזונדער האט זיך אויהם אויפגעראגט זו דאס איז דער חויפט - מיסיאנער העלבען מען האט אויהם אמאל געזען, און דאריבער האט ער אויהם גע-לאזט מיגוט אויפהענען, און ערשט הען ער האט זיך בערוהיגט האט דער רב צו אויהם געזאגט מיט א הארציגען מען:

אויך גלויב זו דו האסט זיך עמהאט בערוהיגט, מען זוהן, אלוץ זאג מור האט דוך דריקט, און מיט האט איך קען ריר העלפען?

(פערט, קומט)

אין דער חויפט-מיסיאנער.

לעהן איז שהעק צום רב הכולל און א נעהיפען אהענד, הען דער אלטער רב איז געזעסען בי זיך אין קאבינעט פערטראכט איבער זיין געזעלשאפטלי-כער ארבייט. און הען לעהן איז ארייג געקומען האט דער רב איהם מיעף בע-טראכט און געפרעגט:

הער ביזמו מען זוהן?

איך בין א פוילישער יוד און האב געריינט אין דער ארמעע.

ביזט שוין לאנג אין קאנסטאנטינא-פעל — האט דער רב געפרעגט — און האט אמאל איז ער אויהם אלס פער-געקומען בעקאנטער — איך מיין זו איך האב דיך שוין עטליכע מאל גע-זעהען.

לעהן האט זיך פערלוירען, ער האט זיך שוין מעהר נישט געקענט אנ-האלטען, און אנגעהויבען שטארק צו הענען.

דער רב זעהענדיג זו לעהן געהט זעהר שעהן געקלערט, און מעכט בכלל דעם אנדרוק פון א מענשען האט פעהלט אויהם גערנישט, האט פער שטענען זו זיין הצען איז צולוגע א העלכען פ'איז אינערליכען געפיהל, בעזונדער האט זיך אויהם אויפגעראגט זו דאס איז דער חויפט - מיסיאנער העלבען מען האט אויהם אמאל געזען, דאריבער האט ער אויהם גע-לאזט מיגוט אויפהענען, און ערשט הען ער האט זיך בערוהיגט האט דער רב צו אויהם געזאגט מיט א הארציגען מען:

אויך גלויב זו דו האסט זיך עמהאט בערוהיגט, מען זוהן, אלוץ זאג מור האט דוך דריקט, און מיט האט איך קען ריר העלפען?

(פערט, קומט)

וועגען אויסבילדען יודישע ערד-ארבײַטער.

— I. —

עס איז שוין פיעל געריעדט און געשריבען געהערען העגען דעם פלאן צו העגדען די אויסערקזאמען פון די ברעטערע יודישע פאלקס - מאסען זיך צו לערנען ערד - ארבײַט און זיך אויסבילדען אלס לאנדווירטען.

עס איז, דאכט זיך, אײַבערוג צו ערקלערען די היכטיג דאס חשלט געהען פאר אונז יודען, אויערהויפט אין דער אומצינער קרוזים-צײַט, ווען דער מסחר גלײַכשט זיך אײַנצינחײַן ארויס פון אונזערע העגד, חײַל צולויף דער גרויסער צאהל העגדלער, האט פעסען זיך אָן אין אײַן צחײַג אין די קשנקי-רענע אונגעהויער גרויס און ס'קומט אויס די קלײַנהעגדלער צו פיהרען זעער קלײַנעם מסחר אָהן שום פערדינסטען, און בײַ זײַער גרעסטער אנשטרענגונג קאנען זי נישט פערדינען אויף קען חיונה פאר זעערע פאמיליעס.

און נישט פיעל בעסער איז אויך מיט דער האנדווערקערײַ, אויך אויף דעם געבעט זעגען בײַ אונז נאָך פערהאנען עטלעכע געצעהלטע פאכען און העלכע מען בילדט זיך אויס און דאריבער קומט אויס, אז אפילו גומע קהאלביצירטע פאכלײַט האבען פיעל-מאל נישט קען בעשעפטיגונג און קע-גען נישט פערזיכערן זײַער עקזיסטענץ.

די ערד-ארבעט ראנגען איז די אײַנציגע האט גוט אויהרע אונהשבער און ארבעטער ברויט צו דער זעט, רוהיג שטיל אָהן קאָפּ-דרעהעניש און אָהן דאנות ארבעט זיך דער פעלד-ארבעטער זען בעשײַדענע ארבעט און די מוטער-ערד לאזט פון זיך ציהען די יניקה און שפעזט איהם מיט זען פאפיליע.

כמעט אין אלע מדינות האו יודען האוינען אין גרעסערע מאסען האט מען זיך און דער לעצטער צײַט ערנסט אנגעהויבען צו פערנעמען מיט דעם גע-דאנק אויסצובילדען א גרעסערע צאהל יודישע קהאליפיצירטע ערד - ארבײַטער און זיך בעמיהען זי צו פערשאפען דעם גוטינען שפח בײַדען פון העל-בען זי זאלען זיך קענען שפײַזען.

אויך בײַ אונז אין פוילען הערט הע-גען דעם זעהר ערנסט געטראכט. אָבער צו קען קאָנקרעטעס איז מען אלץ נאָכנישט צוגעטרעטען. די געזעלשאפט „טאר" האט עגזיסטירט בײַ אונז אין פיילען אזן העמעס אויפגאבע עס איז אײַנגעגעטליך זיך צו בעפיהען צו בע-זעצען יודען אויף ערד - בארען, האט נאָך אויף דעם געבעט גמעט גאר-נישט אויפגעטהון.

די דאזיגע געזעלשאפט האט זיך אָנגעכאפּט מיט בײַדע הענד אין דעם פראָיעקט פון דער פוילישער רעגירונג אויסצורוקענען די פאלועסער בלאָ-טעס און צחײַ פוילען העקטאר ערד זאלען אזוי ארום געטאכט הערען נוצ-באר פאר קאָלאָניזאציע, און דער „טאר" גלויבט צו הען דער פלאן זאָל רעאלי-זירט הערען העלען די פוילישע יודען פון דעם קענען האבען א געהיסען נו-צען. עס איז אָבער זעהר שווער צו גלויבען, אז הען אפילו דער דאזיגער רעגירונגס - פלאן זאָל פערהיר קליכט הערען זאלען מיר יודען פון דעם גע-ניסען, חײַל עס זעגען אין פוילען נאָך פערהאנען נעגוג קרוסטליכע בעדינ-לאוץ, העלכע די רעגירונג העט געהיס בעפאָרצוגען פאר אונז יודען. זעלבסט-פערשטענדליך מוזען מיר העגען דעם טראכטען און אלס בירגער פון לאנד דערפען מיר נעהים פאָדערען פון דער רעגירונג, אז מיר זאלען אויך בעקע-מען, אזוי הי אנדערע בירגער, די מעג-גליכקײַט צו נעניסען פון דער דאזי-גער ערד, און דאס העט געהיס פהון די געזעלשאפט „טאר".

איך גלויב אָבער אז קודם כל דארף זײַן אונזער אויפגאבע אויפצובילדען א געהיסע צאהל פאכלײַט, קהאליפי-צירטע ערד - ארבעטער און פוערים, הארום כל-זמן מיר האבען נישט די דאזיגע מענשען, אויף העלכע מיר זאלען קענען שפאזען, אז זײַ זעגען פעהיג צו דער דאזיגער ארבעט, קען מען דאך העגען קען בארען נישט רע-דען און מיר קענען אפילו פון דער רעגירונג קען בארען נישט פערלאנגען.

מיט א קורצער צײַט צוריק האט זיך די „אגורת ישראל" אָנגעהויבען מיט דעם צו פערנעמען, אין דער־טאָראָקטישער פרעסע האבען זיך גע-דריקט א רײַהע ארטיקלען וועגען צו-גרעטען די יוגענד צו לאנדווירטשאפט-ליכער ארבײַט, אָבער לעצטענס איז העגען דעם אינגאנצען שפיל געהערען און מען רעדט מעהר נישט דערפון.

מיט עטליכע יאהר צוריק, הען די עליה קען ארץ-ישראל איז געהען אין גרעסטען בראן האט מען זיך שטארק אײַנגעגעטליך זיך צו בעפיהען צו בע-זעצען יודען אויף ערד - בארען, האט נאָך אויף דעם געבעט גמעט גאר-נישט אויפגעטהון.

די דאזיגע געזעלשאפט האט זיך אָנגעכאפּט מיט בײַדע הענד אין דעם פראָיעקט פון דער פוילישער רעגירונג אויסצורוקענען די פאלועסער בלאָ-טעס און צחײַ פוילען העקטאר ערד זאלען אזוי ארום געטאכט הערען נוצ-באר פאר קאָלאָניזאציע, און דער „טאר" גלויבט צו הען דער פלאן זאָל רעאלי-זירט הערען העלען די פוילישע יודען פון דעם קענען האבען א געהיסען נו-צען. עס איז אָבער זעהר שווער צו גלויבען, אז הען אפילו דער דאזיגער רעגירונגס - פלאן זאָל פערהיר קליכט הערען זאלען מיר יודען פון דעם גע-ניסען, חײַל עס זעגען אין פוילען נאָך פערהאנען נעגוג קרוסטליכע בעדינ-לאוץ, העלכע די רעגירונג העט געהיס בעפאָרצוגען פאר אונז יודען. זעלבסט-פערשטענדליך מוזען מיר העגען דעם טראכטען און אלס בירגער פון לאנד דערפען מיר נעהים פאָדערען פון דער רעגירונג, אז מיר זאלען אויך בעקע-מען, אזוי הי אנדערע בירגער, די מעג-גליכקײַט צו נעניסען פון דער דאזי-גער ערד, און דאס העט געהיס פהון די געזעלשאפט „טאר".

איך גלויב אָבער אז קודם כל דארף זײַן אונזער אויפגאבע אויפצובילדען א געהיסע צאהל פאכלײַט, קהאליפי-צירטע ערד - ארבעטער און פוערים, הארום כל-זמן מיר האבען נישט די דאזיגע מענשען, אויף העלכע מיר זאלען קענען שפאזען, אז זײַ זעגען פעהיג צו דער דאזיגער ארבעט, קען מען דאך העגען קען בארען נישט רע-דען און מיר קענען אפילו פון דער רעגירונג קען בארען נישט פערלאנגען.

מיט א קורצער צײַט צוריק האט זיך די „אגורת ישראל" אָנגעהויבען מיט דעם צו פערנעמען, אין דער־טאָראָקטישער פרעסע האבען זיך ארטיקלען אין האט פאר א שולע אויהר געהיס, חײַל שולען זעגען אויך דאס געהיס, און דער גימנאזיעס זעגען אויך דאס הם ושלום, הען דײַן פאטער העט נישט גוט אפטוגג געבען, הען ער העט נישט מיט די נאנצע פאריכטינקײַט בעשלי-מען און האט פאר א שולע, אין האט פאר א גימנאזיום ער זאָל אײַך ארײַ-געבען. העט זען פערפאלען, העט זען צו שפעט, על כן יונגערמאן! חײַם זו אין משענטמאכאר אין פערהאן א יוריש גימנאזיום האט שטעהט אונטער דער השגחה פון דער יודישער געזעל-שאפט, העלכע האט די אונפנאבע דיך צו ערציהען אלס א שטאלצער יוד און פאלקסטענער מענש, נישט קען פהרן, נישט קען מה יפות'נוקעס, נאָר יודען אין מענשען האט זאלען פערערן זײַער מענשליכע רעכט. און דאס זע-נען די געזעלשאפטליכע גימנאזיעס נישט קען אנדערע, נאָר דאָ העסטו זען א אמת'ער יוד און א פאלקסטער מענש.

אלווי פאטער און זוהן, מוטער און טאכטער געדענקט אין העלכען גימ-נאזיום אויהר דארפט שיקען די קינ-דער, נור אין די יודישע געזעלשאפט-ליכע גימנאזיעס, און איך בין זיכער אז איהר העט דאס פערשטעהן, מאכט נישט קען עקספערימענטען מיט אײַ-ערע קינדער, און אויף זײַער לעבען, חײַל שפעטער העט זען צו שפעט.

אויך איהר יונגעלײַט העלכע זוכט א תכלית אין לעבען, אז איהר הילט זיך אויפלערנען א פאך, דאן הײַסט אז איהר האט אין משענטמאכאר א חאנד-ווערקער-שולע, העלכע אין דאס פאך הארט איהר יונגערמאן נעניסט פון תורה מיט דרך ארץ, דארט בעקענט איהר זיך מיט בילדונג, מיט אײַרשפעאישע לטודים און גלײַכצײַטיג לערנט איהר זיך אויס א פאך, געהט נישט צו פאר-מאפשעס, האקט נישט אונטער אײַער לעבען, נאָר זאָל דאס יונגע בוימעלע ווערען ריכטיג פערפלאנצט, זאָל עס ווערען זאָרגפעליג געפלעגט, כדי זע-נע צחײַגען זאלען זיך קאנען ברײַט פונאנדערבלוהען און ארויסגעבען גוטע זאפטיגע פרוכטען.

די קלײַנע קינדערלעך העלכע דאר-פען נאָך האבען עלעמענטארע בילד-דונג, דארפען ארײַנגעגעבען ווערען אין די יעניגע שולען, העלכע איהר העט זיך איבערצײַגען אז זײַ זעגען ראוי, טון זײַ האבען אויף זיך די אחרוות. אז זײַ העלען זײַן גוטע גע-מנער צו אײַערע קלײַנע בוימע-לעך.

איצט אז איהר האט אויפגעהערט מען עצה, דאן געהט אין שולע און איך הינש אײַך פון מיעפען הארצען, אז איהר קלײַנע חברה הען איהר העט אויסוואקסען זאלט איהר זײַן הערט צו מרשען דעם גאמען יוד און מעגש, און זאלט זײַן דער עם הספר, צו מרש-גען לינקס אין דער פינסטערניש, אין דער פינסטערניש האו אונז קומט אויס לײַדער צו לעבען.

אלווי קינדערלעך אין די שולען ארײַן.

מיר יודען טויגען צו אלעם.

עס איז שוין א אָנגענומענע זאך, אז יודען זעגען א פאלק האט טויגען צו אלעם, האו קײַנער קאן נישט אָנקומען. קומט אן דער יוד, האט פאר א לשון עס איז נאָר פערהאנען אויף דער העלט קאן עס א יוד.

דאס האט איך זיך איבערצײַגט די חשך.

אין דער אלטע דרעהען זיך ארום צחײַ כינעזער, האָס האבען צו פערקוי-פען פערשידענע שפילצײַגען, זײַ פער-שטעהן אָבער נישט אײַן הערט פויליש ווערד דײַטש, נאָר זײַער מאמע לשון כינעזיש, נור פשין משען הוקע משאן...

עס קומט צו א פאליציאנט, העל-כער פערהעהרט זיך צו מאכען א טו-מעל אין דער גאס, זײַ קוקען אויהם אָבער אָן און פערשטעהן נישט פון אײַן הערט, זײַ הײַסען נישט האט ער היל פון זיך, עס איז געהען א נאָטט דחפנות זײַ אָנצוקוקען, זײַ האבען מיט די אויגען געזוכט עמיצען העלכער זאל זיך פערשטעהן האט ער היל, זײַ געשפײַזט.

אזוי ארום קומט אויס אז דאס אויס-בילדען יודען אלס ערד-ארבײַטער האט א זעהר הויכטיגע בע־ײַטונג אזוי אין גלוס הין אין דער צוקונפט און ארץ-ישראל, האו דער קרוזים העט זיך אָתן מסק הו אפשגעלפטען ענדיגען און אי-בערהויפט איז דאָך אמת פאר אמטניש ערד-ארבײַטער איבערהויפט דארט קען קרוזים נישט געהען.

און איך מײַן אז מיר משענטשפּ-הער יודען דארפען זיך מעהר הין אג-דערע וועגען דעם פערטראכטען, חײַל מיר האבען די מעגליכקײַטען דערצו, צוליעב דעם האט מיר האבען אין אונ-זער שטאדט א נערטנער-פערטע.

נאָר העגען דעם אין קומענדען אר-טיקעל.

א יוד.

דרייסיג דורות יודען אין פוילען.

פון דער ערשטער צײַט, וואָס יודען האבען אײַנגעוואנדערט בײַ צו דער איצטיגער ווידערנעבורט פון דער פוילישער מלכות.

פון גרשם באַדער.

צווײַ יודען אין ווארשא שטאר-בען אויף „קידוש-השם".

ווארשא איז געהערען א צענטער פאר יודישקײַט פיל שפעטער, חײַ חיל-נא, אלס הויפט שטאדט פון דער פרש-הינע מאזאָוויען, האט ווארשא דורך א צײַט פון לאנגע יאהרען געהאט דאס רעכט, זי זאל נישט מוזען טאָלערירען יודען אײַנעהעניג פון אײַהרע מויערען. גאנץ אָפיציעל איז אין 1525 ארויס-געגעבען געהערען א געזעץ, אז יודען טארען זיך נישט געפונען אין ווארשא.

דערנאָך איז דאס געזעץ חידערהאלט געהערען דורך קעניג זיגמונט דעם ערשטען, אזוי חײַ דורך זיגמונט אוי-גוסט. שפעטער הען קעניג זיגמונט דער דרײַטער האט געמאכט ווארשא פאר זײַן רעזידענץ און מען האט שוין געפונען די מויערען פון דער שטאדט פאר יודען, חײַל די פריצים האבען עס פערלאנגט, האט דער מא-ניפעסט פון ווארשא צוזאמען מיט דער בורגערשאפט אָנגעהעגדעט אלע מעגליכקײַטען, נישט צו דערלאָזען, אז יודען זאלען דארט מעגען וואוינען. צימאל זעגען אפשר מאנכע יודען שהין ארײַנגעקומען בשתיקה, האבען זײַ זיך פער בעת דער גאנצער רעגירונגס-צײַט פון זיגמונט דעם דרײַטען נישט געקענט בעזעצען אין ווארשא אויף א לענגערען אופן. קען נישט די נעשיכטע פון יענער צײַט קען שוין יודישען גדול אין ווארשא, דערפאר קען זי פער די פעראינטערעסירט מיט'ן צוגרײַטען ערד-ארבײַטער פאר ארץ-ישראל און איצט ווען די עליה איז שוואכער געווארען טראכט מען שוין כלל נישט העגען דעם אז איך אין גלות איז די ערד-ארבײַט א „מלאכה המחיה את בעליה", א פערוקסיהט ארבײַט פון העלכער מען קען ציהען חיונה בײַ רוהיגע אר-בעט, מיט א רוהיג געהיסען און עס איז דאָך נישט קען שום ספק, אז אויב מיר האלטען געהאט א געזינגענדע צאהל קוואליפיצירטע ערד - ארבײַטער און זײַ וואלטען דאס געווען די עולים קען ארץ-ישראל האלטען זײַ נעהים נישט צוריקגעקומען, חאלט קען שום קרוזים זי נישט געקענט ארויפשטופען פון לאנד, חײַל זײַ האלטען זיך פעסט אין דער ערד געהאלטען און זי האלט זײַער מענשליכע רעכט. און דאס זע-נען די געזעלשאפטליכע גימנאזיעס נישט קען אנדערע, נאָר דאָ העסטו זען א אמת'ער יוד און א פאלקסטער מענש.

אלווי פאטער און זוהן, מוטער און טאכטער געדענקט אין העלכען גימ-נאזיום אויהר דארפט שיקען די קינ-דער, נור אין די יודישע געזעלשאפט-ליכע גימנאזיעס, און איך בין זיכער אז איהר העט דאס פערשטעהן, מאכט נישט קען עקספערימענטען מיט אײַ-ערע קינדער, און אויף זײַער לעבען, חײַל שפעטער העט זען צו שפעט.

אויך איהר יונגעלײַט העלכע זוכט א תכלית אין לעבען, אז איהר הילט זיך אויפלערנען א פאך, דאן הײַסט אז איהר האט אין משענטמאכאר א חאנד-ווערקער-שולע, העלכע אין דאס פאך הארט איהר יונגערמאן נעניסט פון תורה מיט דרך ארץ, דארט בעקענט איהר זיך מיט בילדונג, מיט אײַרשפעאישע לטודים און גלײַכצײַטיג לערנט איהר זיך אויס א פאך, געהט נישט צו פאר-מאפשעס, האקט נישט אונטער אײַער לעבען, נאָר זאָל דאס יונגע בוימעלע ווערען ריכטיג פערפלאנצט, זאָל עס ווערען זאָרגפעליג געפלעגט, כדי זע-נע צחײַגען זאלען זיך קאנען ברײַט פונאנדערבלוהען און ארויסגעבען גוטע זאפטיגע פרוכטען.

די קלײַנע קינדערלעך העלכע דאר-פען נאָך האבען עלעמענטארע בילד-דונג, דארפען ארײַנגעגעבען ווערען אין די יעניגע שולען, העלכע איהר העט זיך איבערצײַגען אז זײַ זעגען ראוי, טון זײַ האבען אויף זיך די אחרוות. אז זײַ העלען זײַן גוטע גע-מנער צו אײַערע קלײַנע יונגע בוימע-לעך.

איצט אז איהר האט אויפגעהערט מען עצה, דאן געהט אין שולע און איך הינש אײַך פון מיעפען הארצען, אז איהר קלײַנע חברה הען איהר העט אויסוואקסען זאלט איהר זײַן הערט צו מרשען דעם גאמען יוד און מעגש, און זאלט זײַן דער עם הספר, צו מרש-גען לינקס אין דער פינסטערניש, אין דער פינסטערניש האו אונז קומט אויס לײַדער צו לעבען.

אלווי קינדערלעך אין די שולען ארײַן.

מיר יודען טויגען צו אלעם.

עס איז שוין א אָנגענומענע זאך, אז יודען זעגען א פאלק האט טויגען צו אלעם, האו קײַנער קאן נישט אָנקומען. קומט אן דער יוד, האט פאר א לשון עס איז נאָר פערהאנען אויף דער העלט קאן עס א יוד.

דאס האט איך זיך איבערצײַגט די חשך.

אין דער אלטע דרעהען זיך ארום צחײַ כינעזער, האָס האבען צו פערקוי-פען פערשידענע שפילצײַגען, זײַ פער-שטעהן אָבער נישט אײַן הערט פויליש ווערד דײַטש, נאָר זײַער מאמע לשון כינעזיש, נור פשין משען הוקע משאן...

עס קומט צו א פאליציאנט, העל-כער פערהעהרט זיך צו מאכען א טו-מעל אין דער גאס, זײַ קוקען אויהם אָבער אָן און פערשטעהן נישט פון אײַן הערט, זײַ הײַסען נישט האט ער היל פון זיך, עס איז געהען א נאָטט דחפנות זײַ אָנצוקוקען, זײַ האבען מיט די אויגען געזוכט עמיצען העלכער זאל זיך פערשטעהן האט ער היל, זײַ געשפײַזט.

אזוי ארום קומט אויס אז דאס אויס-בילדען יודען אלס ערד-ארבײַטער האט א זעהר הויכטיגע בע־ײַטונג אזוי אין גלוס הין אין דער צוקונפט און ארץ-ישראל, האו דער קרוזים העט זיך אָתן מסק הו אפשגעלפטען ענדיגען און אי-בערהויפט איז דאָך אמטניש ערד-ארבײַטער איבערהויפט דארט קען קרוזים נישט געהען.

און איך מײַן אז מיר משענטשפּ-הער יודען דארפען זיך מעהר הין אג-דערע וועגען דעם פערטראכטען, חײַל מיר האבען די מעגליכקײַטען דערצו, צוליעב דעם האט מיר האבען אין אונ-זער שטאדט א נערטנער-פערטע.

נאָר העגען דעם אין קומענדען אר-טיקעל.

א יוד.

יאהר צום רב אין בריסק, אז דן ברים-קער קהלה זאל דעם שײַנעציל קויפען אויף צו קוילענען אוהם לכבוד פסח...

ווערט דן דעמאלדיגע לאנע פון די יודען אין פוילען נעשילדערט איג'ם „פנקס" פון דער פויזנער קהלה מיט פאלגענדע ווערטער: „א בראך נאָך א בראך קומט איבער אונז און לאזט אונז גישט קען רגע מנוחה, בלבולים שרעקליכע הערען אויף אונז אויסגע-טראפט און עס נוטיגט זיך אָפטמאל אחעקצוגעבען פיעל מתנות אָבצורא-טעען יודען פון טויט און תפיסה.

אויסערדעם הערען מיר געיאגט און געפלאגט דורך בארבארישע פריצים און גלחים, העלכע לעגען אויף אונז שרויף אזעלכע שווערע אָבצאהלונגען האט אונזערע פליצעס ברעכען זיך אונטער זײַער לאסט, חײַל מיר קענען זײַ גישט דערטראגען".

האָבען זיך דאמאלס געפונען אין ווארשא צחײַ ברודער נבירים, גרויסע סוחרים משה בן יקותיאל און יהודה בן יקותיאל, העלכע האבען אָנגעפיהרט גרויסע געשעפטען מיט די אנגלוס-רצכסטע פריצים און מיט'ן קעניגליכען הויף — און עס האט שוין געהאלטען דערבײַ, זײַ זאלען קריגען חאוין-רעכט אין ווארשא. האָט זײַ אָבער דער ווار-שאווער טאגיסטראט גישט געהאלט האָבען, האט מען אויף זײַ אויסגע-טראכט א בלבול, אז זײַ זענען געקו-מען קען ווארשא אויף צו קויפען א „האָפטיץ", העלכע זײַ האבען דאן ארומגעשיקט אויבער גאנץ פוילען, צו צאפען פון אויהר בלוט און אָנצופהון אויהר בזיונ'ת.

ווער עס האט דעם בלבול אויסגע-טראכט, האט מען גישט געוואוסט. עס האט זיך בלויז ארומגעטראגען הענען דעם א קלאנג אויבער דער שטאדט, אז דאס געהען געגוג, צו ארעסטירען די צחײַ בעגשען און אָנצופיהרען גע-גען זײַ אנ'אונטערזוכונג מיט אלץ איג-קהיזיטאָרישע מיטלען, זײַ זאלען זיך מורה זײַן אין] זײַער הטא. האָבען זײַ אָבער אריבערגעטראָגען גערולדיג אלץ יסורים פון דער אונקהזוציץ און הא-בען זיך גישט מורה געהען — און די אונקהזוציץ איז געבען אזא שרעקלי-כע, אז משה בן יקתיאל איז אוש פון איהר דער ערשטער געשטאָרבען.

געהען איז דאס און 1596 (שנ"ו). ארעסטירט האט מען די צחײַ יודען א טאָג פאר ערב פסח און 14 טאג אין חודש איר איז משה בן יקתיאל געשטאָרבען אונטער דער האנד פון זײַנע פעניגער. האבען זײַ זיך גישט בעגנוגענט מיט זען טויט, חײַל ער איז געשטאָרבען און די אונקהזוציץ האט פון איהם גערוישט ארויסבעקו-מען.

וואס געהערט, וואס געזעהען.

קינדערלעך איז די שולען ארײַן.

ב'חשם גישט צו דאס איז א גוטע בשורה פאר אײַך צו א שלעכטע, נאָר א פאקט איז, אז די 2 חדשים האט איהר טעערע קינדערלעך האט פער-בראכט אויף דער נאס און זענט גע-הען פרײַ אָהן עול, האבען זיך שוין געענדיגט, און איהר פוזט אָנהויבען געהן אין דער שולע ארײַן, דארט וואו איהר דארפט זיך צוגרײַטען אויפצו-נעמען דאס לעבען, די שולע איז פאר אײַך דער הערשטער, וואו עס הערט אויסגעשמוט אײַער צוקונפט.

הו טײַער איהר זאָלט מיר גישט זײַן, היפיעל איך זאל גישט האבען רחמנות אויף אײַך ליעבע קינדערלעך, קאן איך אײַך אָבער נאָרגישט העלפען, פערפאלען! איהר פוזט געהן אין שו-לע, דאס איז א לעבענס-נויטהענדיג-קײַט, אויב איהר הילט גישט בלעבען קײַן נעפטיגע קאלוקעס, אויב איהר הילט קאנען ארויסגעהן שטאָלץ און פרײַ אויף דער גרויסער ברײַטער העלט, פוזט איהר פרוטאכען די פער יאהר און דער שולע.

אָבער קינדערלעך, אדער איהר געהט אין דער שולע שטעלט זיך אָב אויף אײַן פינגט, חײַל איך האָב מיט אײַך צו שמוע-סען א פאר הערטער, הארום אויך איך בין אמאָל געהען יונג, אויך איך בין קלײַנע חזיר נעגנ-נגק אין — אָבע־

נישט אין קײַן שולע, האו מען לערנט אתרפעאישע היסענשאפטען און העל-טליכע בילדונג, — גאָר איך בין גע-נאנגען אין הדר ארײַן, דארט האט מען מיט אונז געלערנט גמרא און פוסקים. אמת, עס איז זעהר גוט גע-ווען, אָבער קען למודי הול, דאס האט איז הײַנט נוצליך און פראקטיש האט מען אונז אין אין געלערנט אין דאס פעהלט אונז אויף שרוט און פרוט, און הײַנט פיהלען מיר ערשט רעם פעהלער האט אונזערע עלטערן זענען בענאנגען געגען אונז, איז אָט דערבײַער היל איך זיך דאס מיט אײַך ארומגעשטועסען און אויפמערק-זאם מאכען, אז אדער אויהר געהט אין שולע, זאָלט איהר זיך ארומקוקען אין האט פאר א שולע איהר געהט, חײַל שולען זענען אויך דאָ עטליכע, און הם ושלום, הען דײַן פאטער העט גישט גוט אפטוגג געבען, הען ער העט גישט מיט די נאנצע פאריכטינקײַט בעשלי-מען און האט פאר א שולע, אין האט פאר א גימנאזיום ער זאָל אײַך ארײַ-געבען. העט זען פערפאלען, העט זען צו שפעט, על כן יונגערמאן! חײַם זו אין משענטמאכאר אין פערהאן א יוריש גימנאזיום האָט שטעהט אונטער דער השגחה פון דער יודישער געזעל-שאפט, העלכע האט די אונפנאבע דיך צו ערציהען אלס א שטאלצער יוד און פאלקסטענער מענש, גישט קען פהרן, גישט קען מה יפות'נוקעס, נאָר יודען אין מענשען האט זאלען פערערן זײַער מענשליכע רעכט. און דאס זע-נען די געזעלשאפטליכע גימנאזיעס נישט קען אנדערע, נאָר דאָ העסטו זען א אמת'ער יוד און א פאלקסטער מענש.

אלווי פאטער און זוהן, מוטער און טאכטער געדענקט אין העלכען גימ-נאזיום אויהר דארפט שיקען די קינ-דער, נור אין די יודישע געזעלשאפט-ליכע גימנאזיעס, און איך בין זיכער אז איהר העט דאס פערשטעהן, מאכט נישט קען עקספערימענטען מיט אײַ-ערע קינדער, און אויף זײַער לעבען, חײַל שפעטער העט זען צו שפעט.

אויך איהר יונגעלײַט העלכע זוכט א תכלית אין לעבען, אז איהר הילט זיך אויפלערנען א פאך, דאן הײַסט אז איהר האט אין משענטמאכאר א חאנד-ווערקער-שולע, העלכע אין דאס פאך הארט איהר יונגערמאן נעניסט פון תורה מיט דרך ארץ, דארט בעקענט איהר זיך מיט בילדונג, מיט אײַרשפעאישע לטודים און גלײַכצײַטיג לערנט איהר זיך אויס א פאך, געהט נישט צו פאר-מאפשעס, האקט נישט אונטער אײַער לעבען, נאָר זאָל דאס יונגע בוימעלע ווערען ריכטיג פערפלאנצט, זאָל עס ווערען זאָרגפעליג געפלעגט, כדי זע-נע צחײַגען זאלען זיך קאנען ברײַט פונאנדערבלוהען און ארויסגעבען גוטע זאפטיגע פרוכטען.

די קלײַנע קינדערלעך העלכע דאר-פען נאָך האבען עלעמענטארע בילד-דונג, דארפען ארײַנגעגעבען ווערען אין די יעניגע שולען, העלכע איהר העט זיך איבערצײַגען אז זײַ זעגען ראוי, טון זײַ האבען אויף זיך די אחרוות. אז זײַ העלען זײַן גוטע גע-מנער צו אײַערע קלײַנע יונגע בוימע-לעך.

איצט אז איהר האט אויפגעהערט מען עצה, דאן געהט אין שולע און איך הינש אײַך פון מיעפען הארצען, אז איהר קלײַנע חברה הען איהר העט אויסוואקסען זאלט איהר זײַן הערט צו מרשען דעם גאמען יוד און מעגש, און זאלט זײַן דער עם הספר, צו מרש-גען לינקס אין דער פינסטערניש, אין דער פינסטערניש האו אונז קומט אויס לײַדער צו לעבען.

אלווי קינדערלעך אין די שולען ארײַן.

מיר יודען טויגען צו אלעם.

עס איז שוין א אָנגענומענע זאך, אז יודען זעגען א פאלק האט טויגען צו אלעם, האו קײַנער קאן נישט אָנקומען. קומט אן דער יוד, האט פאר א לשון עס איז נאָר פערהאנען אויף דער העלט קאן עס א יוד.

דאס האט איך זיך איבערצײַגט די חשך.

אין דער אלטע דרעהען זיך ארום צחײַ כינעזער, האָס האבען צו פערקוי-פען פערשידענע שפילצײַגען, זײַ פער-שטעהן אָבער נישט אײַן הערט פויליש ווערד דײַטש, נאָר זײַער מאמע לשון כינעזיש, נור פשין משען הוקע משאן...

עס קומט צו א פאליציאנט, העל-כער פערהעהרט זיך צו מאכען א טו-מעל אין דער גאס, זײַ קוקען אויהם אָבער אָן און פערשטעהן נישט פון אײַן הערט, זײַ הײַסען נישט האט ער היל פון זיך, עס איז געהען א נאָטט דחפנות זײַ אָנצוקוקען, זײַ האבען מיט די אויגען געזוכט עמיצען העלכער זאל זיך פערשטעהן האט ער היל, זײַ געשפײַזט.

אזוי ארום קומט אויס אז דאס אויס-בילדען יודען אלס ערד-ארבײַטער האט א זעהר הויכטיגע בע־ײַטונג אזוי אין גלוס הין אין דער צוקונפט און ארץ-ישראל, האו דער קרוזים העט זיך אָתן מסק הו אפשגעלפטען ענדיגען און אי-בערהויפט איז דאָך אמטניש ערד-ארבײַטער איבערהויפט דארט קען קרוזים נישט געהען.

און איך מײַן אז מיר משענטשפּ-הער יודען דארפען זיך מעהר הין אג-דערע וועגען דעם פערטראכטען, חײַל מיר האבען די מעגליכקײַטען דערצו, צוליעב דעם האט מיר האבען אין אונ-זער שטאדט א נערטנער-פערטע.

נאָר העגען דעם אין קומענדען אר-טיקעל.

א יוד.

דו קריפטען האָט זענען דערבײַ גע-שפאנען האבען מיט א פעלק אין קעס און נעטורמעלט יאק מע זשורן חשיפטקע הערזען.

די עגזעקוציע איז אויסגע-פיהרט געוואָרען.

איך האָב פאר עטליכע האבען צו-ריק געשריבען הענען די קרשנקע שוון-גער, העלכע האט מציל געהען אויהר אײַרעם פון א עקספיסיע, דאס האט אָבער דו בעלי בתים גישט געלעזט רוהען, און זײַ האבען געטראכט אנ'עצה הי אזוי זײַ זאלען די שחונער משלח זען.

די שוויגער כאָטש זו איז אלט און שוואַרץ קראנק האט זיך דאָך גישט געהאלט געזעגענען מיט דער זינדיגער העלט, און דוקא צו להבעים די חודש לײַט, איז זי זיך געלעגען קראנקער-הײַט אין בעט, און די עקסיסיע האט גישט געקאנט פערקומען.

ויהי היום, זענען זיך די בעלי בתים מישב און זענען זיך משתדל אז מען זאָל די אלטע ברײַגגעמען און זקנים הויז, אין א שעהגעם העלען טאָג קומט צו פאהרען א קערעטע און געטומעלט אין אויפגעשטעלט מיט דו קעס און נעטורמעלט יאק מע זשורן חשיפטקע הערזען.

די עגזעקוציע איז אויסגע-פיהרט געוואָרען.

איך האָב פאר עטליכע האבען צו-ריק געשריבען הענען די קרשנקע שוון-גער, העלכע האט מציל געהען אויהר אײַרעם פון א עקספיסיע, דאס האט אָבער דו בעלי בתים גישט געלעזט רוהען, און זײַ האבען געטראכט אנ'עצה הי אזוי זײַ זאלען די שחונער משלח זען.

די שוויגער כאָטש זו איז אלט און שוואַרץ קראנק האט זיך דאָך גישט געהאלט געזעגענען מיט דער זינדיגער העלט, און דוקא צו להבעים די חודש לײַט, איז זי זיך געלעגען קראנקער-הײַט אין בעט, און די עקסיסיע האט גישט געקאנט פערקומען.

ויהי היום, זענען זיך די בעלי בתים מישב און זענען זיך משתדל אז מען זאָל די אלטע ברײַגגעמען און זקנים הויז, אין א שעהגעם העלען טאָג קומט צו פאהרען א קערעטע און געטומעלט אין אויפגעשטעלט מיט דו קעס און נעטורמעלט יאק מע זשורן חשיפטקע הערזען.

א טרויעריגער יובילעאום.

הייגטיגען טאג דעם 26 טען אויגוסט הערט פונקט הונדערט יאהר, זינט ניקאלאי דער 1 האט ארויסגעגעבען דעם „אוקאז", אז מ׳זאל אנהויבען נעמען יודען פאר סאלדאטען אין דער רוסישער ארמעע.

א סך פון אונז נעדענקען נאך די „ניקאלאיעווער סאלדאטען" — די הויכע ברייט-פלייצינע געזונדע יודען, מיט די גרויסע באקען-בערד און מיט די שלענק אויסגעצויגענע, מיליטערישגעפארטע פיגורען אין פערשידענע יודישע שטעדטלעך. הען מ׳האט אנגעהויבען אויף זיי, פלעגט מען פ׳ריב זאגען:

— דער איז שוין, קיין עין הרע, א יוד א זקן פון איבער זיבעציג.

און:

אם דער — איין נאם חיים, חי אלם ער איז.

האט מען זיך געהאנדערט, חי אזוי יודען! האבען געקענט אזוי פיל צרות ארבערטראגען און ארייגלעבען אין אזא הויכער עלטער! און נאך זיין אזוי געזונד און אזוי קרעפטיג! מ׳האט אבער פערגעסען, אז געבליבען זענען מאקי בלויז די נאר געזונדע, די נאר שטארקע; די, וואס האבען אויך זיך געהאט אי דעם פיזישען, אי דעם גייסטיגען כח ארבערצוטראגען די אלע שרעקליכע מיינונגען און יסורים, וואס די יודישע קאנטאניסטען אין די צייטען פון ניקאלאי דעם ערשטען האבען געבליבען. אבער די שוואכערע — און זיי צאהל האט רערנרייכט אין די צעהנדליגער מויזענדער — זיי זענען אויסגעשטארבען אין די פלינען און די קאזארמעס, אין די דערפער, אין די פערהאפענסטע געגענדען פון דעם גרויסען רוסלאנד; זיי האבען מיט זיי ערע טויטע קערפערס פערזייט אן א שיעור הענען און שטעגען אין סוביר, אין קאזאקאז און אין די אנדערע חייטע געגענדען, וואוהין מ׳האט זיי אויסגעשיקט, הען זיי זענען נאך קליינע קינדער געהען.

אינ׳ם „אוקאז" פון ניקאלאי דעם ערשטען צו נעמען יודישע קינדער און זיי אבגעבען פאר סאלדאטען, איז געהען אסך רשעות און פ׳האט זיך דערין אבגעשפילט זיין פינדלוכע בעזיהונג צו יודען בכלל. ער איז פונ׳ן „אוקאז" אויסען געהען — חי דער בערוהמטער יודישער היסטאריקער ש. רובינאוו דריקט זיך אויס — „צו פערגיסען דעם יודישען רעליגיעז-נאציאנאלען טיף דורכדעם, וואס מ׳האט מיליטאריזירען און שטר׳ן דעם יונגען דור".

נאך איידער ער איז ארויף אויפ׳ן טרון האט ניקאלאי פאהלאהיטש ארויסגעהיזען א סך רשעות איז זיין בעזיהונג צו יודען. נאך אין יאהר 1816 הען ער האט אלס גרויפירשט געמאכט א נסיעה איבער רוסלאנד, וואס ער איז זיין „מאג בוך" געשריבען מיט גיסט און גאל הענען די יודען און רוסלאנד, הערלכע וואבען זיך „היי פיאטקעס ארויפגעזעצט אויפ׳ן קארק פונ׳ם רוסישען פאלק".

און אין 1826, אינ׳ם ערשטען יאהר וואס ער איז ארויף אויפ׳ן טרון, האט ניקאלאי דער ערשטער ארויסגעגעבען

סטראפען:

...דברו עלי כובים ושמנ עלילות דברים,
אשר פיהם דבר שוא והעידו עדות שקרים,
אמרו: גארבה לדם לצוד נפשות יקרים—
ונלכדו ברשתם שני אחים קדושים ומהורים.

הנחמדים מזהב ומפז רב, אלופים וראשים,
משה ויהודה בני יקותיאל נפלו בפח מוקשים,
על קדושת השם הנכבד והנורא ממרו נפשם—
יעלו לרצון על מזבחו כחטאת וכאשם.

ויבקשו מבקשי נפשם בעלילותם אשר בדו,
והעלילו למשה והוא לא ידע דבר,
ויגד ליהודה בצרת אחיו והשבר —
ויאמר לו: באשר תמות אמות ושם אקבר.

...לא הניחו ענו אשר לא ענו אותם,
באש וגפרית וזפת שרפום ושברו כל עצמותם.
וישרפו להם ברית קדש פתוחי חותם—
בל אסיף נסכיהם מדם ובל אשא את שמותם.

און אינ׳ם „פיקס" פון דער חברה קדישא אין קראקא נעפינט זיך הענען די צחי קדושים דער פאלגענדער „חרוזים" דו פאלגענדע פאראקטעריסטישע פיער

מלא רחמים":

...לנשמת האחים הנעימים בחיים ובמותם, הקדושים ר׳ משה ור׳ יהודה בני יקותיאל מק״ק גומבין, אשר עמדו בנסיון ונבחנו ונצרפו בענויים גדול ם בעיר הארשא.. זכותם יעמוד לנו ולכל ישראל עם נשמת אברהם יצחק ויעקב ונשמת כל הקדושים, אשר מסרו נפשם...

חי בעמערקט האט מען, זיך נאך ראמאלס הענען אזאלכע נעשעהענישען אויפגערעגט, האט מען הענען זיי נעשריבען „קינות" און מען האט אויך מזכיר נעהען די נעמען פון די אומגעקומענע אין אלע פוילישע שטעדט, שפעטער האבען זיך אזאלכע געשעהענישען צו אפט און צופיעל חידר׳ר האלט — און מען האט נישט מעהר אנגעזעהען די נויטענדיגקייט, זיי אפילו בלויז צו דערמאנען...

מלא רחמים":

...לנשמת האחים הנעימים בחיים ובמותם, הקדושים ר׳ משה ור׳ יהודה בני יקותיאל מק״ק גומבין, אשר עמדו בנסיון ונבחנו ונצרפו בענויים גדול ם בעיר הארשא.. זכותם יעמוד לנו ולכל ישראל עם נשמת אברהם יצחק ויעקב ונשמת כל הקדושים, אשר מסרו נפשם...

חי בעמערקט האט מען, זיך נאך ראמאלס הענען אזאלכע נעשעהענישען אויפגערעגט, האט מען הענען זיי נעשריבען „קינות" און מען האט אויך מזכיר נעהען די נעמען פון די אומגעקומענע אין אלע פוילישע שטעדט, שפעטער האבען זיך אזאלכע געשעהענישען צו אפט און צופיעל חידר׳ר האלט — און מען האט נישט מעהר אנגעזעהען די נויטענדיגקייט, זיי אפילו בלויז צו דערמאנען...

א טרויעריגער יובילעאום.

הייגטיגען טאג דעם 26 טען אויגוסט הערט פונקט הונדערט יאהר, זינט ניקאלאי דער 1 האט ארויסגעגעבען דעם „אוקאז", אז מ׳זאל אנהויבען נעמען יודען פאר סאלדאטען אין דער רוסישער ארמעע.

א סך פון אונז נעדענקען נאך די „ניקאלאיעווער סאלדאטען" — די הויכע ברייט-פלייצינע געזונדע יודען, מיט די גרויסע באקען-בערד און מיט די שלענק אויסגעצויגענע, מיליטערישגעפארטע פיגורען אין פערשידענע יודישע שטעדטלעך. הען מ׳האט אנגעהויבען אויף זיי, פלעגט מען פ׳ריב זאגען:

— דער איז שוין, קיין עין הרע, א יוד א זקן פון איבער זיבעציג.

און:

אם דער — איין נאם חיים, חי אלם ער איז.

האט מען זיך געהאנדערט, חי אזוי יודען! האבען געקענט אזוי פיל צרות ארבערטראגען און ארייגלעבען אין אזא הויכער עלטער! און נאך זיין אזוי געזונד און אזוי קרעפטיג! מ׳האט אבער פערגעסען, אז געבליבען זענען מאקי בלויז די נאר געזונדע, די נאר שטארקע; די, וואס האבען אויך זיך געהאט אי דעם פיזישען, אי דעם גייסטיגען כח ארבערצוטראגען די אלע שרעקליכע מיינונגען און יסורים, וואס די יודישע קאנטאניסטען אין די צייטען פון ניקאלאי דעם ערשטען האבען געבליבען. זיי זענען געבליבען. אבער די שוואכערע — און זיי צאהל האט רערנרייכט אין די צעהנדליגער מויזענדער — זיי זע-

סיזיל, ס׳איז איבריג די ארטאנראפיע, מען דארף נאר הויפען הי צו דרעהען א קארבע.

אם העל איך אייך געבען א לעק-ציץ וואס איהר דארפט פהון העם איהר אלען זעהען אז דאס איז איינס פון די לייכטסטע זאכען. קודם-כל זאלט איהר זיך פערזעהען מיט א שער, הערלכע זאל נוט און פונקטליך שניידען, דאן אבאנירט די פ״שהיינצער צייטונגען און נעמט ארויס די ארטיקלען, פעליעטאנען, מעשה׳לעך און איהר דארפט נאר פון אויבען בעם קאפ צו-שרייבען דאס הארט משענסטאכאוו העט עס הייפען אז די מעשה, דאס ארטיקעל, ד״ר פעליעטאן, דער ראמאן פערוואס זיך אויף אייער שטארם, זענט איהר פערטיג מיט׳ן מאטעריאל. דאן דארף מען דאך האבען אנגענען, מיט זיי נישט קיין יאלרען און געהט ארין אין ערשטען בעסטען געשעפט אין הייפט אז אם און צופיעל חידר׳ר-האלט — און מען האט נישט מעהר אייגענזעהען די נויטענדיגקייט, זיי אפילו בלויז צו דערמאנען.

נאר בין איך אויצט האב איך געמייגט, אז דאס איז אזוי בלויז בי אונז אין משענסטאכאוו אויפ׳ן אלטען מארק. לעצטנס׳ם האב איך זיך אבער איבער-צייגט אז אזוי איז דאס אויך אין זאגלעביע.

העט איהר דאך פרעגען פונקטאנען איך הייס דאס, איז אם העל איך אייך דערצעהלען. מיט א פאר טעג צוריק בין איך געהען אין זאגלעבוע האב איך זיך דערהאוסט, אז דארט געהט ארום אויפער דער „זאגלעבייער צייטונג" נאך א צייטונג, מ׳זאל הייסען א ארטאראקפישע. פאר נייגיריגקייט האב איך בעזוכט דו רעדאקציע און כ׳האב דארט געטראפען די צוויי „רעדאקטאר-רען" בי דער ארבייט. איינער האט געהאלטען א שער אין דער האנד און געשמאק ארויסגעשניטען ארטיקלען פון דער „משענסטאכאווער צייטונג", איך גיב א קוק ער האלט אין אזא צוטרייבערען מיינס אנ׳ארטיקעל, אויף העל-

יעצט זאגט אבער פישעלע, אז ער הויל א דירה האט זאל זיין בעסער הי דו ערשטע, הארום ממה נפשך, האט מען איהם שוין ארויסגעהאלפען פון זיין בודע, הויל ער זי שוין אויסטויישען אויף עפיס בעסערס, אזוי אז עס זאל זיך לויגען...

הי מען שטעפט העט פישעלע אויס-פיהרען, הארום האט פאר א האוינונג מען זאל איהם נישט פארלייגען בע-שטעהט ער אלץ גישט, ער הויל א דירה מיט אלץ בעקוועהליכקייטען... און ער העט עס בעשטימט השבען.

א לייכטע פרנסה.

איך בין געקומען צו דער איבער-צייגונג, אז ארויסגעבען א צייטונג איז גארנישט שווער. אמאל, הען דאס לע-בען איז נאך געגאנגען גארסאל, הען מענשען השבען נאך געפיהלט אויף זיך א שטיקעל אחריות, איז א צייטונג-ארויסגעבען געהען א שטיקעל עניין. הייגט אבער הען דאס לעבען איז גע-הערען הפקר, הען עס איז גישט קיין פערשנהארטליכקייט, איז דאס אגנ פון די גרונגסטע זאכען.

און איך הלט טאקי, אז הייטען עס געהט גישט גוט אין זיין געשעפ-טען זאל זיך נעמען צו א צייטונג. גישקשה ער העט גישט בעדווערען, אי, איהר האט פורא, אז איהר העט גישט קיין שרייבען, מען העט פון אך לשכען אז איהר שרייבט פער-קיט אנשטאט יודיש, טא לאזט זיך אויס רעדען. מען האט שין געזעהען אזאלכע זאכען, פערקעהרט דאס הייגי-גער איהר קאנט אלץ א גרעסערע מעלה איז דאס, מען דארף גישט קיין

סטראפען:

...דברו עלי כובים ושמנ עלילות דברים,
אשר פיהם דבר שוא והעידו עדות שקרים,
אמרו: גארבה לדם לצוד נפשות יקרים—
ונלכדו ברשתם שני אחים קדושים ומהורים.

הנחמדים מזהב ומפז רב, אלופים וראשים,
משה ויהודה בני יקותיאל נפלו בפח מוקשים,
על קדושת השם הנכבד והנורא ממרו נפשם—
יעלו לרצון על מזבחו כחטאת וכאשם.

ויבקשו מבקשי נפשם בעלילותם אשר בדו,
והעלילו למשה והוא לא ידע דבר,
ויגד ליהודה בצרת אחיו והשבר —
ויאמר לו: באשר תמות אמות ושם אקבר.

...לא הניחו ענו אשר לא ענו אותם,
באש וגפרית וזפת שרפום ושברו כל עצמותם.
וישרפו להם ברית קדש פתוחי חותם—
בל אסיף נסכיהם מדם ובל אשא את שמותם.

און אינ׳ם „פיקס" פון דער חברה קדישא אין קראקא נעפינט זיך הענען די צחי קדושים דער פאלגענדער „חרוזים" דו פאלגענדע פאראקטעריסטישע פיער

דו שוינער אין זקנים הויז, און אונזער פישעלען האט מען יענע הייך פרייטאג בפחילה מ׳ט׳ן חיב און קונדער מיט׳ן נאנצען ביסעל בעבעכעס ארויס-נעהערען אויפ׳ן חויף.

די פענאטערסקע גאס איז באלד נעהערען פול מיט מענשען און דאס חויז נומער 28 איז נעהערען בעלא-נערט פון הונדערטער מענשען האט האבען זיך אנגענומען פישעלעס עולת, באלד האט זיך אנגעהויבען די בעסבארדזרונג, און עס זענען געפלוי-גען שויבען מיט שטיקער העלצער, תקיצור מען האט געמוזט רופען פע-ליצע, הערלכע האט דעלעגירט א פע-ליצע מיט׳ן אלטען רבינער, דאס איז געהען אויפ׳ן אלטען מארק.

א גאנצען שבת און זונטאג האבען זיך נאך פערזאמעלט מסטען מענשען הערלכע האבען זיך נעהאלט נוקם זיין און די בעלי בתים.

חי זאגט מען אבער אז בי יערען אומגליק איז אויך פערהאן א שטיקעל גליק. און אויך אונזער פישעלען איז בי דעם אומגליק געשעהן א שטיקעל גליק, אזוי חי מען האט דאס ביסעל בעבעכעס ארויסגעטראגען אויפ׳ן גאס האט ער עס אויסגעלעגט אויף דעם גרויסען פלאץ האט געפונען זיך דארט דערנעבען, דער פלאץ הערלכען מען רופט די „נובע-ריע", האט פעראייניגט די גאסען: הארשאווער, קאזיא, סענא-טארסקא, גארנזארסקא, קאשארשא, און אזוי חי די איינוואוינער פון די גאסען געהען דורך און זעהען פי-שעלעס מעשים אויפרעגען, האט א נעמענלעזער יודישער „מיטן" אנגע-שריבען הענען דעם דאזיגען געשעהע-ניס א שיר קינה, הערלכער איז שפע-טער ארייגגעגאנגען אין די „סלחות מנהג ליטא" (געדרוקט אין אמסטער-דאם), האו עס געפונען זיך צוזשען 24 פיער - שורות׳דיגע „חרוזים" די פאלגענדע פאראקטעריסטישע פיער

מלא רחמים":

...לנשמת האחים הנעימים בחיים ובמותם, הקדושים ר׳ משה ור׳ יהודה בני יקותיאל מק״ק גומבין, אשר עמדו בנסיון ונבחנו ונצרפו בענויים גדול ם בעיר הארשא.. זכותם יעמוד לנו ולכל ישראל עם נשמת אברהם יצחק ויעקב ונשמת כל הקדושים, אשר מסרו נפשם...

חי בעמערקט האט מען, זיך נאך ראמאלס הענען אזאלכע נעשעהענישען אויפגערעגט, האט מען הענען זיי נע-שריבען „קינות" און מען האט אויך מזכיר נעהען די נעמען פון די אומ-געקומענע אין אלע פוילישע שטעדט, שפעטער האבען זיך אזאלכע געשעהע-נישען צו אפט און צופיעל חידר׳ר-האלט — און מען האט נישט מעהר אנגעזעהען די נויטענדיגקייט, זיי אפילו בלויז צו דערמאנען.

נאר בין אויצט האב איך געמייגט, אז דאס איז אזוי בלויז בי אונז אין משענסטאכאוו אויפ׳ן אלטען מארק. לעצטנס׳ם האב איך זיך אבער איבער-צייגט אז אזוי איז דאס אויך אין זא-גלעביע.

העט איהר דאך פרעגען פונקטאנען איך הייס דאס, איז אם העל איך אייך דערצעהלען. מיט א פאר טעג צוריק בין איך געהען אין זאגלעבוע האב איך זיך דערהאוסט, אז דארט געהט ארום אויפער דער „זאגלעבייער צי-טונג" נאך א צייטונג, מ׳זאל הייסען א ארטאראקפישע. פאר נייגיריגקייט האב איך בעזוכט די רעדאקציע און כ׳האב דארט געטראפען די צוויי „רעדאקטאר-רען" בי דער ארבייט. איינער האט געהאלטען א שער אין דער האנד און געשמאק ארויסגעשניטען ארטיקלען פון דער „משענסטאכאווער צייטונג", איך גיב א קוק ער האלט אין אזא צוטרייבערען מיינס אנ׳ארטיקעל, אויף העל-

מען דארפט איהר זיך גישט זארגען, איהר דארפט נאר יערע הייך שרייבען פיקאנטע פעשה׳לעך, הייט שוין דער עולם קויפען, איינער אויס נייגיריג-קייט, דער צווייטער הייט נלאט הערלען הי אזוי מען צימבעלט ארען יענעם.

מיט אונסטיטוציעס איז אויך אזוי. הערלכע אינסטיטוציע עס הייט אייך גישט געבען קיין בערופען מיט שאנ-פען זאלט איהר זי ארייבריסען, זי מאכען בעפרא דארעא, הייט זי שוין קומען צו אייך און צאהלען און מאג ארען אבי איהר זאלט זי צורות לא-זען.

נאר בין אויצט האב איך געמייגט, אז דאס איז אזוי בלויז בי אונז אין משענסטאכאוו אויפ׳ן אלטען מארק. לעצטנס׳ם האב איך זיך אבער איבער-צייגט אז אזוי איז דאס אויך אין זא-גלעביע.

הייט איהר דאך פרעגען פונקטאנען איך הייס דאס, איז אם העל איך אייך דערצעהלען. מיט א פאר טעג צוריק בין איך געהען אין זאגלעבוע האב איך זיך דערהאוסט, אז דארט געהט ארום אויפער דער „זאגלעבייער צי-טונג" נאך א צייטונג, מ׳זאל הייסען א ארטאראקפישע. פאר נייגיריגקייט האב איך בעזוכט די רעדאקציע און כ׳האב דארט געטראפען די צוויי „רעדאקטאר-רען" בי דער ארבייט. איינער האט געהאלטען א שער אין דער האנד און געשמאק ארויסגעשניטען ארטיקלען פון דער „משענסטאכאווער צייטונג", איך גיב א קוק ער האלט אין אזא צוטרייבערען מיינס אנ׳ארטיקעל, אויף העל-

כען איך האב שוער געארבייט און ער נעמט עס אזוי חי עס נעהט און שטעהט און הייט ארין אין דער צייטונג. איך פרעג איהם: היתכן דאס איז דאך פשוט א גנבה. לאמען זיי זיך אויס פון מור און זאגען, אז איך בין א יאלד, אז שרייבען אלען ארטיקלען איז א צו שווערע און נורנע ארבייט, עס איז גלייכער צו נעמען יענעס׳ס ארטיקלען און זיי איבערדרוקען, נאר צושרייבען דאס הארט בעגרין, דאס איז בעקוועהמער.

אוך האב זיך דארט אנגעהערט פער-שידענע מעשיות, פונקט אזוי חי בי איגו אויפ׳ן אלטען מארק אין נעהארען אויפ׳ן הארצ, איך האב זיך פשוט נעשעהמט דאס איך האב מיר אויסגעקליבען אזא פאך, דאס יערער איינער קען זיך דערמיט בעשעפטיגען און מאכען דער-פון א האנדעל ערגער הי מיט שמא-מעס.

אזוי איז דאס ליידער. פריהער הער עס הייט געהאלט ארויפגעבען א צי-טונג הייט געווס לאמט עמעס קענען, הייגיגסטענס שרייבען א יודיש הארט און הייגט לאמט מען, לאכען זיי פון דעם און מיך רופט מען א שלימזל בטלן און נאך אזאלכע קאמפליטענטען און מען זאגט אז הייגט זענען אנדערע צייטען, הייגט גילטען גיר עזות-פנים דער קען זיין א ארויסגעבער פון א צייטונג. יא, עס איז דאס „די צייט" אזאלכע.

דלפון.

אויסגעפיהרט...

דאס געהיסען פון דער העלט האט דאסמאל אויפגעטרייסעלט צוליעב דעם אורטייל איבער די צחצ אימאליגער סאקא און האנצעמי, דאס דשונג נע־הויסען העלכעס האט שוין צוגעזעהען אויפיעל מערדערייען, אזוי פיעל שוי־דערליכען בארבארוים, מיט העלכען די העלם־נעשיכטע אפילו פון דער נער נאהגטער צייט אז אזוי רעף.

דאס געהויסען, העלכעס האט רוהיג און געמיטליך צוגעקוקט היי אונזער יודיש בלוט, דאס בלוט פון אונזערע בעסטע מענשען, פון אונזער בליהענ־דען זוהן און טאכטער האט זיך סיי־כענהייט גענאסען און די נאסען, אויף די פעלדער פון אוקראינא, אין די שטעדט און שטעדטלעך פון רוסלאנד.

דאס געהויסען, העלכעס געפונס נישט פאר נויטיג זיך אנצונעמען פאר שלום שוואר־צבארד, העלכער האט נישט גע־קענט איבערצרעגען די בלוטיגע מעשים פון דעם מאסען־מערדער פעטליורא און האט איהם פאר א גע־ריכט, פארן הרג'ענען א מענש...

דאס דשונג געהויסען האט אבער נישט נעקענט דערלייען, אז די אמע־ריקאנער רעגירונג, דאס אמעריקאנער געריכט, זאל פיצוועל אפען און פרי־אויפגעגען צהן מענשען, העלכע זע־נען דורך דער העלם אנערקענט גע־הארען פאר אונשולדיג, טרעץ דעם האט דאס אמעריקאנער געריכט האט זיי בעשולדיגט.

און די העלם האט פרעמעסטרט, די גאנצע צוהילזירטע העלם אז דאס

מעל ערויס מיט א שארפען פראטעסט און נישט בלויז פרעטעסטירט נאר אפילו געבעטען רחמים, געהאנדען זיך צו דער אמעריקאנער רעגירונג, צום אמעריקאנער געריכט, אפעלירט צו זיי אין נאמען פון יושר און מענשליכ־קייט, אין נאמען פון אמת און גערעכ־טיגקייט, אז מען זאל די דשונג אונ־שולדיג מענשען נישט אומברענגען, אז דאס אמעריקאנער געריכט פעלט זאל אויף זיך אלען נישט ארויפברענגען קיין קיין צדכען.

מיט דער גרעסטער שפאנונג האט די גאנצע העלם ערהערט די ענטשיי־דונג! כמעט קיינער האט נישט גע־צהייפעלט אז אינ'ם לעצטען מומענט העלען זיך פארט די אמעריקאנער בע־מראלען: האט קען דאס אונז שארען אז די צהן מענשען העלען בלייבען לעבען, העכסטענס האט מען גערע־לענט דעם מען זיי פערשפאר'ן מיט תפיסה, אבער דאס לעבען האט זיי געשענקט הערען, און לעבערונג מע־שען האבען דאך א השגחה.

אבער אמעריקא איז קאנסעקוענס, זי האט הייזט מיים זיך נישט געהאלט אינטערעסען שולי פאר'ן געהויסען, פאר'ן יושר און מענשליכקייט, זי האט די עקזעקוציע איבער די צהן מענשען ארורכגעפיהרט, דער עלעקטרישער שטוהל מיט דעם תליין הבען זייער מהנה גאנץ רוהיג ארורכגעמאכט, און נישט די גאנצע העלם, נאר אמעריקא האט אויפגעפיהרט...

ם.

פטרנאכלעסינג נישט אייטרע לטבענס־אינטערעסען.

די גזירה פון צבען־נעזעץ, העלפט אז געהאנגען חי א שהערע לאסט איבער די קעס פון די יודישע האנד־ארקעד איז א דאנק דער אינטער־הענע פון די מסנעבענדע קרייזען אביסעל לייכטער געהערען. דאס איז אבער נאכנישט משמע, אז די גזירה איז אונגאנצען בטל געהערען, דאס צעמען־נעזעץ ענטהיטרט הייטער, עס איז נאר געענדערט געהערען, אבער עס איז הייטער א פכנה, אז עס זאל נישט בעשהערען הינדערטער בעלי־מלאכות אין זייער עגזיסטענץ.

דאס צעמען־נעזעץ ענטהעלט אי־בער 200 פארשגרעפען. אמת, עס איז אנגעשאפן געהערען דער פראגראף אז יערער בעל־מלאכה מוז געהערען צום צעך נאר דאס העט זיין לויט'ן אנגעזעהען פון הענדערקער־פערען, איז אבער פערהאן א פאראגראף העל־

קליינער פעליעטאן.

די האַרציגע פראָווינץ.

איך חודעט אזעגט מיין פעליעטאן דער ליעבער פרעהינץ, האט העלט און אזן באבארוירען מיט פאפירענע קוילען אז איך זאל זיי פערקעגנלי־כען, זיי הייבען פשוט מיט פ'ערהרען אויף דער עולה האט איך בענעגט גע־נען זיי, מיר זענען אויך יודען—שרייען זיי—און מיר פערדינען זיך נשך, אז מען זאל אונז שטאל חודמען עטליכע שורות און איך מהו זיי צוליב, אלזו: יעמור ק"ק קרוזפיץ.

דאס איז א שטערמיל, העלכעס האט זיך נישט זו שעהמען פאר די גרעסטע פרעהינץ־שטערם. פון דערם האט איך בעקומען קערעספאנדענציעס פון אלע רוכטונגען און שטירונגען, דאבי מוזט איהר הויסען, אז קרוזפיץ פערמאגט אלע פארטען. דאס זענען גור פערהאן בי אונז יודען, פון עקס־מע פרעטרעקסען בין זו די לינקסטע שבלינקע און יעדער הול זיין מעמנ, יעדער הול שלץ זיין פון שויבען אן, יעדער הויל האבען די הענדערקער בי מעמנ־שטיגליך, זו די „קלעריקאלע" בורזשואזיע, קליינבורגערלוכע חברה און בית־המדרש און אין דער שוהל און די ראדיקאלע ליבעראלע פערט־נעשריטענע יוגענד — אין דער בנ־ליטעק.

איז פארגעקומען א קטסף צהישען די נערער חסידים מיט די „רויזעמשי־נער"חסידים (אזי רופט מען זיי דערם) הענען דעם בית המדרש, יעדער האט נעהאלט אקופירען דאס בית־המדרש פאר זיך, זענען זיך די זהיי מחנות צוזאמענגעקומען פרעמאנ־צו־נאכמאנ צום דאהנען האט אין צד פערבאפט דעם עמור און אהעקגעשטעלט א הון, הועל־כער האט אנגעהויבען לכו נרננה, האב־מען באלד די צהטע חברה געבראכט א צהטען עמוד און האבען אהעקגע־שטעלט דאהנען זיערע א הון, אזו נעהערען א מיש־מש און דער עולם האט נישט געהאוסט מיט העלפען הון ער ואל מיטראהענען און עס האט זיך נעענדיגט מיט מעמש. און געבליבען זו מען זאל האבען א רון־תורה בייט רב. דאס האט זיך אבער ארויסגעזעהען, אז די שהע פארטען האבען נשך צהי־שען זיך בעזונדערע אבטיילונגען. די „רזעמשינער" זענען צוטייל אויף „בני אדם" און „בני חוה"... און אויך די נערער זענען נישט צהושען זיך אייניג. הכלל עס האט זיך אנגעהויבען מענות מיט נעהאלדען און סקאנדאלען. אם האט מען פארגעהערען, אז דער דשואר ה. האט אבגעהאקט דאס גראז פון בית־האדם און דאס איז גורם, אז עס פערמעהרען זיך קרענקהייטען און שטארבען, אויך זו מען האט אייגע־הארען א הענטיל פון בית־המדרש און די צוגעל זענען פערקויפט גע־הארען א בעקער, העלפער האט גע־מאכט א קלאצעס פון זיי און דאס איז א חילול־הקודש. נאך לשנע מענות ומענות האבען די דין־תורה געהאוגען

נענשטעלען דעם דשונען געזעץ הע־לען דאס רוב יודישע בעלי־מלאכות בעשטימט דערפון לדרען.

אזוי הו בייי די שטייער־פרעגען בעקלאגען זיך א סך יודישע האנד־ארקער, זו מען בעעולהיט זיי דער־מיט, האט מען שטעלט זיי צו הויכע פאראנטקעס. און די אנזיהרערשאפט פון „השגחה־ערקער־קלוב האט נישט די מעגליכקייט צו רעאגירען אויף דעם נער בשום חייל זו קען נישט דעם בעשטאנד פון די בעלי־מלאכות, חייל ענע זענען נישט ארגאניזירט און האנדהערקער־פעראין. דער עלבער גורל הט מרעפען די יענינע העלכע שטעהען אויפער'ן פעראין.

דערויבער איז דער חוב פון יעדען אייגיגען האנדהערקער אנצושלופען זיך אין דער ארגאניזאציע און מיט־העלפען און דעם קאמף פאר זייער לעבענס־ענזיסטענץ.

איבערהויפט איז די פרעגע נונג די יודישע „שנדערינס העלכע גע־פונען זיך און משעגסטאכאר בין הוג־דערט און זענען נישט ארגאניזירט אין פעראין, זיי העלען נישט קענען לויט'ן נייעם נעזעץ בעשעפטיגען קיין אנגע־שטעלטע.

דער האנדהערקער־קלוב האט צו דעם צהעק גערופען אום'ן פערגאנגע־נעם זונטאג א פערזאמלונג פון די

שנדערינס, כדי די דשונע פראגע אדורכצורעדען און אנגעפען הענען דעם די געהעריגע שריט. ליידער האט קיינע פון די שנדערינס נישט געפו־נען פאר נויטיג צו קומען אויף דער פערזאמלונג און דערמיט שעדען זיי זייער אייגענער ענזיסטענץ.

מיר זענען געהאוגט צו שרייען דא־מאלס הען דער חלף לינס שוין אויפ'ן האלז, דאמאלס הען עס איז שוין מא־קע צו שפעט עפעס צו העלפען, מיר זענען אבער מויב און שטים דאמאלס הען מען דארף אבהאלטען א גזירה, העלכע גרייט זיך אויף אונז.

די שנדערינס האבען זיך נישט אבגערופען אויף אונזער הערדונג, זיי האבען זיך לייבנעשעצט. מיר העלען אבער נישט קענען זיין פערשטאר־ליך פאר די פאלגען האט עס קענען טרעפען די אויבענדערטאנטע שנד־דערינס.

מיר פהוען נאר אונזער חוב און מיר רופען אלע האנדהערקער, העלכע זענען נאכנישט אנגעשלאסען אין האנ־דהערקער־קלוב, אז זיי זאלען שין זיי־ערע אייגענע אינטערעסען זיך אנשלי־סען און זייער ארגאניזאציע כדי סוף נעמענדיגע בחות מיטצוהעלפען אין קאמף פאר זייערע לעבענס־ אינטערע־סען.

א. פרידמאן.

א פארלעזונג וועגען גאז.

אין זאל פון שטארט־ראט איז פאר־נעקומען אנ'אויפקלערונגס־פארלעזונג הענען גאז אין צוזאמענהאנג מיט דעם פלען הענען בויען א גזואהניע בייי אינז אין שטארט.

די פערזאמלונג האט אייגענעלייטעס דער אינזשיניער קאנאפקא העלכער האט אנגעהויבען אז אייגס פון די הויפטענסטע מומענטען בייי בויען א גזואהניע — איז דאס אויספיהרען דן דאזיגע ארבייט דורך געהערינע פאכ־מענער — בערופען דאזו איז די אייג־ענע פוילישע געזעלשאפט, העלכע האט שוין אין א גאנצע רייהע שטערט אויפגעשטעלט גזואהניע העלכע פרעס פערירען זעהר גוט.

דאן האט אינזשיניער שולץ געהאל־טען אנ'אינטערעסאנטען אויפקלערונגס רעפערעט הענען דעם פרעזוזירען גאז און הענען זיין פערהענדונג.

געגענדיג א מעאראטישע אנגלי־טונג הענען דעם רינסטיגען און געהע־רונגען פערהענדען פון דער ענערגיע, העלכע געזונט זיך אין פערשיידענע נאטור כוחות, נעהט ער איבער צו דער צייט פון ענטדעקונג פון קויהלען און הייזט אן הייסערע אייגענשאפטען קויהלען פערפאגען אין זיך.

קויהלען נאט'ן דערהארטען די גע־הערינע פעעציעלע אייגרינפונגען בול־

דן „דזעהטשינער", נאר די נערער הא־בען זיך נאכנישט אבגעזאגט פון קאמף און דער חפוריטער קערעספאנדענט ענדיגט זיין ברוף, אז זיי הבען דערהייל אנגעשטעלט דעם קאמף, דאס איז אבער נאכנישט משמע אז זיי הב־בען קאמפיטורים, די צוקונפט דעם ערשט הייזען מיט האט דאס דעם זיך ענדיגען...

שויך אין דער ביבליאטעק קומט פאר א העפטיגער קאמף צוליב דער הענעמאניע פון די פארטיען, העלכע פארטיי עס איז ועצט די שטרקפטע אין דער ביבליאטעק, הייסט נישט דער קערעספאנדענט, נאר אין זיך איז קלאר, אז פון דעם פרומרייסענוש איז דערוויל די ביבליאטעק צוריסען געהארען, אזוי, אז ביבער הערען האט שטאל הייזנער און די לעזער זענען אויסגעפרוקענט געהארען און מען הט שוין מראכטען דאס ביבעל בי־בער ערגיץ טהעקצומראגען טויפ'ן בוי־דעם ארויף...

עס דאס איז דער איבה־פריעף פון קרוזפיץ, פאר דעם הבען מיר שוין פון קלאבוצק דערהאלטען א ביבעל פרעהליכערע ידיעות, נאמש דארט פעהלען אויך נישט קיין פרעמדע מיט דער ביבליאטעק. דארט קומט הינדער פאר א מערזענען־קאמף צוליב דער הענעמאניע, האט יעדער הול האבען אין דער ביבליאטעק שון דער קערעס־פאנדענט בעקלאגט זיך, אז די ביב־ליאטעק העלכע איז אויפגעבויט גע־הערען מיט מיה און מפורת־נפש הט מוזען אונטערגעהן צוליב די ארום־רעמענשען און ער הול נאך צום לעצ־

מען מאל ריפען די יוגענד אז זיי זאל־לען זיך בערענקען אדער עס הט זיין צו שפט.

דער קלאבוצקער קערעספאנדענט שרייבט אונז הענען א חיכמה נעשע־הענים. עס איז געשאפען געהארען א חברה עירובין און דער נאמט פון ענ־גלשער העלכער האט דן לעצטע מעג נעהאלטען און קלאבוצק האט צהישען אנדערע נרבות פאר פילאנטרעפישע און קולטורעלע געזעלשאפטען, אויך נעשענקט א תיבשע נדבה פאר דן חברה עירובין, א דאנק מעלכער דער עירוב איז נעשאפען געהארען און מען הט מענען טרעגען אום שבת און דאס שטעדטיל איז צהלה ושמחה.

דערפאר האבען מיר אבער בעקומען זעהר נישט קיין פרעהליכע נעמע פון ק"ק מרוסקאלטס.

דארט קומען שוין נישט פאר קיין מחלוקות אויפ'ן געזעלשאפטליכען גע־ביעט, מחמת די געזעלשאפטליכע מע־מינקטס דריקט זיך אין מערזענליכע מעמוהען...

און מערזענלוכעס קומט שוין דארט פאר אביסעל צופעל, אזוי אז דער קערעספאנדענט משמ מיר אויפמער־קואם, דאס נישט קוקענדיג אויף דעם האט אלעס האט ער שרייבט קומט פאר אויפ'ן מערזענליכען בארען נעמט עס אבער אן א געזעלשאפטליכען כא־ראקטער.

עס למשל האט א בעקער- מויר ה. רעדט אב א חתן 2 חכמען פאר דער חתונה, אז ער זאל אבלאזען דעם שו־דיך האט דזוערט שוין 2 יאהר און

שרייבט איהם פון לאדז אזעלכע בריף אז ער פאלט אין חלשות און דער אפטייקער האט נעמוזט ארבייטען אחיי שעה בין ער האט איהם קוים אבגע־מינגערט. אבער די מעשה מיט דעם שעהנעם יוד, העלפטר האט שוין דער־האפענע קינדער און האט נעברענגט יענעמ'ס חיב א פלעשעל ליקער און זיין מאכמער האט דאס אויסגעטוישט אויף א פלעשיל מים המערדים און יענע, די געלוענטע האט עס נענומען מרינקען, איז געווארען א ויצעקו, אזוי אז דאס גאנצע שטעדטיל האט זיך דערפון דערהויפט און עס מהוט זיך אויף מוט און אויף בענק. אבער דאס האט די זוגענד מרדענט אייגן אין השלר הילדע מצענעס, פון העלכע דער רב הערט גרוי און אלם. ברענט מיך דער סטרעפפאנדענט צי דאס איז נישט קיין געזעלשאפטליכע זאך, זיי דאס דעמאראליזירט די מענשהייט

איך האב נאך נאנצע פעק מיט קערעספאנדענצען, אבער אנהר אלע מוזט מיר מוחל זיין, איך קען נישט, איך מער נישט מעהר שרייבען, הארום אויב איך זאל העלען בעשרייבען אלע דאס בין אזך קומט פאר, האב איך מורא אז מיר די גרוים - שטעדטישע העלען ערשט דעמאראליזירט הערען, דארובער העט אויף הייגס גענוג זיין אי"ה לכשיהיה, אז מיר העלען בטור הערען מיט אונזערע הייגישע עפקים מעם מען זיך נאך צוריק אום־קעהרען צו דער מייערער הארציגער פרעהיגיג.

סמאל.

אַ קאָנקורס.

די הינע יודישע געזעלשאפטליכע ניטנאזיעס האבען ערקלערט א קאנקורס פאר 10 באנס'ריגע פלעצער (5 אין מעגער ניטנאזיום און 5 אין פרויען־ניטנאזיום) פאר די שולער און שי־לערינס העלכע העלען זיך בעת די עקזאמענס צום בעסטען אויפצייכענען.

די אייגשרייבונגען אין די קאסטען 2, 3, 4, 5 און 6 נעמט אן די קאנ־צעלאריע פון דן ניטנאזיעס.

בעריכט - פערזאמלונג אין קליינהענדלער-פעראיין.

דונערטאג 4 נאכמיטאג העט אין לא־קאל פון קלענהענדלער־פעראין פאר־קומען א בעריכטס־פערזאמלונג אויף העלכער די הינע דעלעגאטען פון דעם לעצטען קלייהענדלער צוזאמענגעפאהר אין הארשא העלען אבגעבען א בע־ריכט הענען די פונטערהאנדלונגען און די חיכטיגע בעשלופען האט זענען דארט אנגענומען געהארען.

עס איז איבריג צו דערמאנען אז שלע קלייהענדלער דארפען דערפון צוליב אייגענע" אינטערעסען צו זיין אנהעזענד.

„וועגען די ערציהונגס-מעטאָ־דען פון דער יודישער יוגענד"

אויף דער דשונער מעמא העט דער לעהרער פון די יודישע געזעלשאפ־ליכע ניטנאזיעס פרעס. פון האלטען פארלעזונגען פארנען שבת 6 אויגער נאכמיטאג אין לאקאל פון האנדהער־קער קלוב פון האנדהערקער־פעראין.

פון יודישעי מעאטער.

זאלען מיר דן יודישע ארטיסטען מיחל זיין האט איך העל זיי נישט גע־בען א אבהאנדלונג פון די לעצטע מעאטער פארשטעלונגען איבערהויפט פון „בלינדען מאלץ" נאר פשוט דער־פאר, חייל איך פארטאג לדערר נישט דו שפראך פון „מאקס־מום און מיני־מום פון דער עכמער מעאטער קונסט, דאס צאפלרינע לעבעדיגע חארט, האט דרוקט אויס די אינערליכע אי־נקרליכע איבערלעבענישען, די קינסט־לעריש מיטלען צו הירקען אויף אונ־זער פארשטעלונגס־קראפט, אויף אונ־זער עסטינדונג, דער ציטערדיגער קלאנג פון לעבערינען, יענע פיינע ציטערדי־גע קלאנגען פון די מענשליכע סטרו־נעם מיט די אנגעצייכענטע סקיצען־מעפיג מיט'ן אינערליכען און אויסער־ליכען פולם".

אויך העל איך נישט שרייבען צי דו ארטיסטען זענען „ראפינירטע" שרער רופינירטע שפיליער, הארום אויף דעם מוז מען זיין א מבין און איך בין נאר א פרשטער מעאטער־בעזוכער און קאן נאר שרייבען דאס האט אויך זעה.

דערויבער העל איך די אלע הויפע אירישטישע פראזען איבע־לשען פאר זייערע אייגענשליכע בעלי בתים...

איך העל זיך בעסער פערנעמען מיט א נשמין.

די יודישע ארטיסטען אונטער דער לעטונג פון ח' ל. ביאלקאוויטש גיבען די לעצטע 4 פארשטעלונגען אפרער זיי ענדיגען דעם זומער־סעזון.!

הייגס פרעטאג אחענד הערט נעגע־בען די פרעהליכע אבערעטע „העלע מוזק", שבת בייטאג „דער פרויען הענדלער", שבת אחענד א פרעמיערע „דו פערנעסענע מאמע", אויף זונטאג אחענד הערט צוגעגרייט די לעצטע אבשיד־פארשטעלונג מיט א רייכען פרעגראם.!

עס איז כראי אויפמערקזאם צו מא־כען אונזער יודישע פובליקום איבער־הויפט די גאלערוע זו זייער פערהאל־טען זיך אין יודישען מעאטער געהט אריבער אלע גרעניצען פון מענשלי־כער עטיק און דרך ארץ, דאס לסדר־דיגע שרייען און פוטלען מאכט דעם אינגדרוק הי מען האלט זיך נעפונען אין א קרעטשמע צהישען צייטשעטע שיכור'ע פויערים און נישט אין א מע־אטער.

עס איז שוין צייט זו אונזערע מע־אטער בעזוכער זאלען פערטאגען דעם עלעמענטארסטען בעגריף פון א מע־שען.

סעם.

דיסציפּלינאַרע שטראָף.

פון פּאַראָסאַ ווערען מיר געמאַלדן אַז דער דרוקערע־אַנגעסטעלטער ה' צי. מערסאָן אַלעץ 8. אין דורכ'ן קרייז־געריכט בעשטראָפט געוואָרען מיט צוויי האָלען אַרעסט פאַר'ן נישט צו־פּאַסען זיך צו דער פערערדנונג הענען דרוקערייען אין דאָס פיהרען שנורוטע בוכער, און צושטעלען אין סטאַראָס־פּאַה די נויטיגע דאָקומענטן פון יעדער שטיק דרוק.

א בריף אין רעדאַקציע.

זעהר געעהרטער ה' רעדאַקטאָר!

איך בין אַזוי זעהר צו געבען פאַלן אין אַ שלעכטער חשוב'ער צייטונג פאַר פאָל־גענדען:

איך האָב אין בעזוג צוויי דאָקו־מענטן געשריבען אין דער פוילישער שפּראַך, - העלכע אָרינאַלען איך לעג דאָ בי צוזאַמען מיט זייער הערטליכער יידישער איבערזעצונג.

דאָס ערשטע לויטעט:

„איך בין געהען אַנהעזענד בי אַ נעשפּרעך פון ד"ר אַקסער מיט פרוי פּלאָחיקאָפּסקא בעת ה' אַקסער האָט געהאַלטן אָבדיגנען איהר שולץ, און נעשפּרעך האָט ה' אַקסער זיך אויסגע־דרוקט אַז „ער מוז די שולען פון די פערקעדיגע יודען פון־ניכטען און צו־פיהרען צו אַ ליקווידאַציע".

„W rozmowie p. Axer się wyraził że musi szkoły tych parszywych żydów zniszczyć i doprowadzić do likwidacji".

עס האָט זיך געהאַנדעלט הענען דעם יודישען נימנאַזיום, און עס אַזוי אויך נעהען אַנהעזענד די נעהעזענע סעקרעטאַרין פון יודישען נימנאַזיום.

אונטערשריפטען: פ. זאַהאַרזיכאַ.

דער צווייטער דאָקומענט און גע־שריבען דורך דער נעה. אינהאַבערין פון אַ נימנאַזיום אין פּשענסטאָכאָוו פרוי מאַריע פּלאָחיקאָפּסקא העלכע שרייבט צוזאַמען אַזוי:

„דאָס אויסדריקען זיך פון ה' אַק־סער: פאַר יעדען פרייז פון איך פער־ניכטען די פערכעדיגע יודיש - ציוניס־טישע שולע

„Za wszelką cenę muszę tę parszywą żydowsko - sjonistyczną szkołę zniszczyć„

און עס האָנדערט מיך אַז אַ יוד זאָל העלען פערניכטען אַ יודישען ערציִ־הונגס־אַנשטאַלט".

איך גלויב אַז די דאָזיגע צוויי בע־גלייבענדיגע דאָקומענטן רעדען נעגען פאַר זיך, און פירושים זענען איבריג.

מיט אַכטונג

י. ק.

פּשענסטאָכאָוו ד. 23 אויגוסט 1927.

מעלדונג.

די פּערזאָנאַלטונג פון דער מאַנו־פאַקטור־סטקציע בייס פאַבריקאַנטען און סוחרים־פּעראַיין פאַרערט אויף איה־רע מיטגלידער הי אויך די מיטגלידער פון גאַרדעראָבען־סעקציע זיך צו האַלטען בונדע די לעדזער עקסטראַ־מאַרען בי אונזער בע־שלוס און שטרענג אָבצוהיטען די אַנוויזונען העלכע מיר האָבען אויך אַנגעוויזען אין די צו אַיך גוגעשיקטע בריעף.

מלאָבוצק.

די לעצטע מעג האָט אין אונזער שטאָדט נעהאַלט דער ה' סעם נאָלד־בערג מיט זיין פרוי בראָניא און קינדער פון גוקאַסול (ענגלאַנד) העל־כער איז געקומען אויף אַ בעזוך צו זיינע עלטערן.

דורך דער קורצער צייט האָבען זיי זיך קונה שם געווען מיט זייערע ברייטהאַרציגע נדבות בי אַלע אָרימע געדריקטע מענשען פון אונזער שטאָדט.

לאַנג לאַנג הייט אונזער שטעדטיל אויפקומען צו האַרען אויף אַזעל־כע מענשען מיט אַזוי אַ אייגענלען כאַראַקטער, העלכע האָבען זיך פּראַיִנ־טערעסירט מיט די לידען און נויטען פון יעדען יחיד, און זיי האָבען נע־טעלט צרקה און מעשר פון זייער געלד בסבר פנים יפות.

אויסער זייער פאַמיליע, פריינד און בעקאַנטע העטען זיי חבען אי־בערגעלאָזט גרויסע סומען געלד, האָבען זיי אויך צופעלט גרויסע סומען פאַר כמעט אַלע פילאַנטראָפּישע און קולטורעלע אינסטיטוציעס פון אונזער שטאָדט. שבת צו עליות התורה האָט ה' גאָלדבערג סנדר נעהען איבשע סומען פאַר פאָלגענדע אינסטיטוציעס: נטילת־חסדים־באַנק, האַנדווערקער־באַנק, קרן קיימת לישראל, תלמוד תורה, חברה לומדי תורה, ביקור חולים, חברה קדישא, פאַר דער שוהל, הי אויך צו פערריכטען די אַנגעפאַלענע מויערן פון בית החיים.

עס איז דאָך וועלבסטפערשטענדליך אַז זייערע עלטערן האָבען זיי אי־בערגעלאָזט אַזוי פיעל אַז זיי וואָלען האָבען אויף זייער גאַנץ לעבען און אויך זיי פערזאָרגט מיט קרקעס אינער חונדערט יאָהר, בכלל האָבען זיי זיך אויסגעצייכנט די גאַנצע צייט פון דער מלחמה מיט זייערע אונטער־שטיצונגען פאַר אַלטע הייס, פיעל עלטערן האָבען זיך געהאַנדעלט אַזאַ כיבוד־אב ואם צו האָבען, הי עס האָבען בעהיטען די ענגלענדער, אַלע־כעס הייס בלייבען טיף אייגעקריצט אין זכרון פון יעדען אייגעם.

מאָנטאָג דעם 22־טען ד. ח. זענען זיי אָבגעפאָהרען, דאָס גאַנצע שטעדטיל האָט זיי בעגלייט, מיטגעבענדיג פיעל ברכות אויפ'ן הייג און זיי געהינשען אַ גלוקלוכע רייזע.

אונטער די קלאַנגען פון התקוה און אויסגעשריען יחי האָבען זיי פער־לאָזט אונזער שטעדטיל.

א. ג.

א זיכערע פרנסה

קאָן האָבען דער, וועלכער האָט אַ סומע פון 6 טויזענד ולאָטעס און וויל צושטעהן אַלס שותף צו אַ גוט אייגעפיהרט געשעפט.

זיך וועגדען אין רעדאַקציע פאַר ה.

Szkoła Rzemieślniczo - Przemysłowa dla Żydów

w Częstochowie

podaje do wiadomości. że rozpoczęły się zapisy do oddz.: ślusarsko-mech., elektro-mech. i stolarskiego.

Kancelarja czynna codziennie od 9 do 2.

Jednocześnie zawiadamiamy, że rozpoczęły się zapisy na Kursach Dokształcających dla terminatorów przy Szkole Rzemiosł.

Zapisy codziennie od 7 do 9 wiecz.

דיוודישע אָכראָנקע ביים „דאָכראָטשיננאָשטש"

פאַבריטשנאַ 5־אַ

מאַכט בעקאַנט, אַז דעם 29 און 30 ד. ח. פון 9 ביז 12 נאַכט. ווערען אָנגענומען קינדער אין דער אָכראָנע.

בעמערקונג: די קינדער, וואָס לערנען דאָרט ביז־איצט טוען זיך אויך מעלדען צום אייגשרייבען. די מעטריקע דאַרף מען מיטברענגען.

בטקאַנטמאַכונג.

איך האָב דעם כבוד בעקאַנט צו מעלדן די אַנגעהייגער פון משענסטאָכאָוו און אומגעגעגד, אַז איך האָב נעעפענט בי דער עגזיסטירענדער שנעל־וועשעריי פון ר. וואַרשאָווסקא, אַגראַדאַאַ 15 אַדער נייער מאַרק 4, חויף, פאַרטער

א כעמישע וועשעריי „TĘCZA"

מ'הערט אָנגענומען צו וועשען אויבער־העמד: העמדער, קרעגען, מאַנקעטען, אד"ג און אויך אַלערהאַנד קליידונג־שטיק: העלענע, באַטיסט, זייד פלוש, פאַמעט, מענער־שניצינער, דאַמען קאָסטיומען, גומע פאַלטענס, פערשידענע פומער און יעדער שרה

— סחורות און גאַרדינען. —

מען כעמישע וועשעריי האָט איך אָנגעשאַפט לויט דעם נייעסטען סיסטעם און געפונען זיך אומטער דער לייטונג פון אַ ערפאַהרענער פאַכמאַן, העלכער בעוויזט אַ לאַנגיעהריגע פּראַקטיק אין דען פאַך.

איך עפענטל זיך דעם ג' פּוליקום און האָף, אַז מען כעמישע וועשעריי אין אויך מען שנעל וועשעריי וועט גערן בעזוכט ווערען פון אַלע שיכטען פון דער בעפעלקערונג.

מיט אַכטונג

ר. וואַרשאָווסקאַ, שנעל און כעמישע וועשעריי "TĘCZA"

משענסטאָכאָוו, אַגראַדאַאַ 15 אַדער נייער מאַרק 5, חויף, פאַרטער.

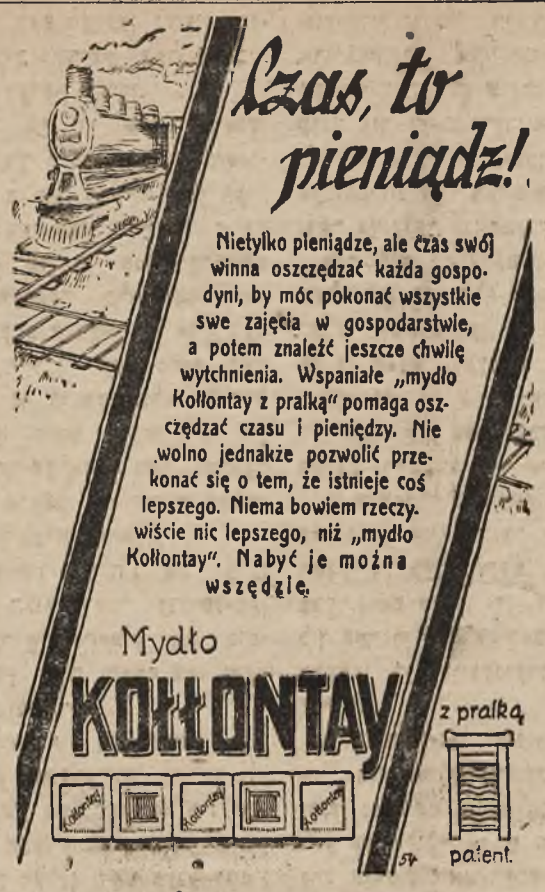

Przedstawiciel: I. Lewkowicz, Częstochowa, Narutowicza 15

Szkoła Koedukacyjna i Przedszkole

z prawami szkół państwowych

(decyzja Ministerstwa Wyzn. Rel. i Ośw. P. za № I. 11676|27)

Zofji Wajnsztokówny

w Częstochowie, Piłsudskiego 13

zawiadamia, że egzaminy wstępne do wszystkich klas (do 4 włącznie) rozpoczynają się 1 września.

Do przedszkola przyjmuje się dzieci od lat 3-ch. Szkoła i przedszkole obficie zaopatrzone we wszelkie nowoczesne pomoce naukowe, jako te: kino szkolne i t. p. i prowadzone według najnowszych systemów pedagogiki współczesnej.

Zapisy przyjmuje kancelarja codziennie od 10—12 i od 15—17.

Dla niezamożnych ulgi.

מעלדונג.

די פּערזאָנאַלטונג פון דער מאַנו־פאַקטור־סטקציע בייס פאַבריקאַנטען און סוחרים־פּעראַיין פאַרערט אויף איה־רע מיטגלידער הי אויך די מיטגלידער פון גאַרדעראָבען־סעקציע זיך צו האַלטען בונדע די לעדזער עקסטראַ־מאַרען בי אונזער בע־שלוס און שטרענג אָבצוהיטען די אַנוויזונען העלכע מיר האָבען אויך אַנגעוויזען אין די צו אַיך גוגעשיקטע בריעף.

די אַסטקורירטע אויף לעבענס־אַסטקוראַנץ

אין דער פערזיכערונג־געזעלשאַפט

„EUROPA"

אַקציען־געזעלשאַפט

אין וואַרשע, קרולעווסקאַ נומער 18

רעפּראָ.:

אין פּשענסטאָכאָוו אַלעץ 38.

די פאָליסען האָבען די מעלות וואָס זיי געבען:

1) אַ רוהיגען קאָפּ וועגען דעם צוקונפטיגען גורל פון אייערע נאָהענטע.
2) פּאָלקומע בערוהיגונג פון וואָרג אויף די אַלטע יאָהרען.
3) די מעגליכקייט צו בעקומען אַ קרעדיט אויף די פאָליסען.
4) דן מעגליכקייט צו בענוצען די פאָליסען אַלס קויציע.
5) די מעגליכקייט התונה צו מאַכען טעכטער, און מאַכען זעהן פאַר זעלבסטשטענדיגע אַנפיהרער פון נעשעפטען נישט דאַרפענדיג פערקויפען דאָס פערפענען.
6) די מעגליכקייט אויסצוצאָהלען די שותפים, אויף צו רעגולירען די ירושה נאָכ'ן מוות פון פערזיכערטען.
7) די פאָליסען זענען אַ גוטער אָבשפּאַרונגס־לשקאַט ווייל די געזעלשאַפט האָט אויס־געצאָהלט פאַר'ן יאָהר 1926

20 פּראָצענט דיווידענדען

אין זין פון די אַלגעמיינע פערזיכערונגס־בעדינגונגען.

CZYTELNIA Emilji Lewinowej

II Aleja 40 front

wypożyca bez kaucji NOWOŚCI literackie ostatniej doby.

די בטוואוסטע טאַנץ־שולע

פון מ. לובענסקי

עגזיסטירט פון 1904

עס ווערען אָנגענומען איינשרייבונגען אויף טאַנץ לעקציעס בי מיר אין וואוינונג, אַלעץ נר. 5.

דיפלאָמירטער טאַנץ־לעהרער מ. לובענסקי.

Dr. med. Okulista - trachomatolog

JAN SKOTNICKI

ul. Panny Marji 20

Przyjmuje od 4—7.

עס איז אַ זעלבסט־פערשטענדליכע זאַך פאַרוואָס יעדע ווירטין פאָדערט נור

דאָס איז דערפאַר ווייל די שמאַקהאַפט־סטע און אָנגענעמסטע פוטער איז נור

„פאַטאַקאַל"

„פאַטאַקאַל"

דאַרף קיינער נישט פערגעסען עגט־האַלט 100 פּראָצענט פעטס און איז פערזעהען מיט א הכשר

דער יידישער אינוואַלידן־פּעראַיין

מעלדעט אַז דער מעקרעטאַריאַט געפונט זיך אין לאָקאַל פון האַנדווערקער־קלוב, צווייטע אַלעץ 40 און איז טעגיג יעדען טאָג פון 5—7 אָוועגד, חוץ שבת און זונטאָג.

דער פרעזעס נעמט אָן יעדען דאָנערשטאָג אין די זעלבע שעה'ן פון 5—7.

וואונדערבאַרע ווירקונג פון מילך

האָבען בעוויזען די גיעסטע וויסענשאַפטס־פאָרשונגען. צו זייער נעגעליך בעלויכטען האָט פיטעראַלפּען די לעהרע וועגען ווינטשע ערנעהרונגס־שטאָפען, וועלכע ווערען אָנגענומען „ווייאַטינען", און העלכע האָבען ריכטיג ארויסגעוויזען גרויס פּראַיִנטערעסירונג. דאָס בעגוצען מילך, דעם קויטל פון מענשען־ערנעהרונג, האָט געפונען דעם בייטעצען אָבקלאַנג. צו די נעשטאַקסטע און געזונדסטע אַרטען פון בעגוצען מילך דאַרף מען פערעכענען די אויסגעצייכענטע בודינס פון ד"ר עטקער וועלכע מען קאָן לעזען, שנעל און בילליג צוגרייטען מיט מילך. די גרעסטע פרייד צוזאַמען קינדער רופט אַרויס די ידיעה: הייט וועלען מיל האָבען עטקער'ס בודינס!

מען דאַרף פערלאַנגען ד"ר עטקער'ס בודינס אין פּרעשעק נאָר אין אָריגינעלע פּעקלעך מיט דער שוץ־מאַרקע „חצלקאַ". ד"ר עטקער'ס נעט אילוסטרירטע בוכעל מיט פאָרשריפטען, אויסגעבע „עף" גיט אַן פיעל נעט אַרטען פון באַקען. עס געפונען זיך אין וויי נעגוויעדע אייגעלהייטען וועגען אַפּאַראַט צום באַקען „דאָס וואונדער פון דער קוך", אויף וועלכען מען קאָן בי אַ קלענעם גאַ־סייער באַקען, בראָטען און קאָכען, אַ גיי בוגעל קאָן מען בעקומען אין יעדען געוועלב פאַר 40 גר. אין בייגעגעדיג פאַר 40 גר. פּאָסט־מאַרקען, צו

Dr. A. Oetker, Oliwa

Perlmutters Ultramaryna

jest bezwzględnie najlepszą i najwygodniejszą farbą do bielizny, wapna i celów malarskich.

Odznaczona na wystawach w Brukseli i Medjolanie złotymi medalami.

Wszędzie do nabycia.

נדבות אין רעדאַקציע.

פאַר בית לחם:

פון אויפרופען בי ה' אשר לעמשיצקי 5 ול., ש. קלין 2 ול., ח. טשלטש 6 ול.

פאַר מושב זקנים: שחנ נאָמען 4 ול., חנה שוכטער אויפ'ן נאָמען פון ד"ר קשיעצאָלסקי 5 ול.

טעאַטער „אַדעאַן"

אַלעץ 27.

לעצטער פּעאַנס 9.30 שטענד.

נעטעהנליכע פּרייזען.

פאַר יונגען ערלויבט

זאָפאָרט איבערצוגעבען

א ערשטקלאַסיגע קאָנצעסיאָנירטע בעקערייי אין בעסטען צענטרום פון שטאָדט.

זיך ווענדען אין חטעל ראַפּאַפּאָרט אַלעץ 12 פאַר מ.

עס ווערט געזוכט

2 לערן־יונגלעך צו קאַמאַשען־שטעפער בראָט און געלבאַרד מאָרשער נאָס 9.

גלייכצייטיג ווערט בעקאַנט געמאַכט דאָס בי אונז איז צו בעקומען שלעכטע כאַלעט־קעס שון ווילען־לעדער.

קופּאָן נר 4

גורל פון ביכער־פּרעמיעס פאַר אויגוסט

טעאַטער „נאַוואַשצי"

אַלעץ 12.

לעצטער פּעאַנס האַלב 10.

פון שבת דעם 27 ביז דינסטאָג דעם 30 ד. ח.

ריהרענדער פילם פון פראַנצויזישער פּראָדוקציע!

„BEZDOMNY"

דראַמאַ פון די ליידען פון א אונטערגעאָרפענע קינד אין 10 גרויסע אקטען.

לויט'ן בעריהמטען ווערק „אָהז היים" פון העקטאָר מאַלאָט.

די טראַגעדיע פון א קייזערליכער משפחה אין די געגעל פון קוגלער'ס.

אין די הויפּט־ראָלען: דער 13־יעהריגער לעסלי שאַו און העגרי בוידיון.

טעאַטער נאַוואַשצי

אַלעץ 12.

לעצטער פּעאַנס האַלב 10.

ביז שבת דעם 27 איינשליסליך.

הייטיגע דראַמאַ וועלכע אילוסטרירט די געשעהענישען פון צוויי געליבטע אין ווייטען מערב.

BOHATER DZIKIEJ KANADY

גרויסע עפּעפּע פון ליבע און עפּעפּע פון ליבע און עפּעפּע פון מוט און פליכט. אין דער שיין פון מוט און פליכט. אין דער הויפּט ראָלע אַלס פערוואַנט אין אַמעריקאַנער מיליטער — אַנטאָניאָ מאָרענאָ און אַלס זיין בלוט די שטענדיגע פּאַרטנערין רענע אַדאָרע.

פאַר יונגען ערלויבט

געוועהנליכע פּרייזען

מוזיק־אילוסטראַציע פון ה' בורשיק.

Redaktor Izrael PŁOCKIER — Wydawca B. BOCIAN — Druk. B. BOCIAN I-sza Aleja 8